

Organizacija za bezbjednost i
saradnju u Evropi
Misija u Crnoj Gori

Vlada Republike Crne Gore
Generalni sekretarijat
Kancelarija za rodnu ravnopravnost

RODNA RAVNOPRAVNOST U OPŠTINAMA

Organizacija za bezbjednost i
saradnju u Evropi
Misija u Crnoj Gori

Vlada Republike Crne Gore
Generalni sekretarijat
Kancelarija za rodnu ravnopravnost

RODNA RAVNOPRAVNOST U OPŠTINAMA

• *priručnik* •

Uredila:
Nada Drobnjak

Uvod	5
Pojmovi i teorija rodne ravnopravnosti.....	7
Rodna ravnopravnost je moguća i vrijedi truda.....	21
Upotreba rodnosenzitivnog jezika.....	31
Pravo glasa žena u Crnoj Gori	37
Pravni okviri ravnopravnosti polova	47
Zakon o rodnoj ravnopravnosti.....	50
Mehanizmi za postizanje rodne ravnopravnosti.....	61
Zakonski okvir lokalne samouprave	75
Rezolucija 176 (2004) SE o uvođenju načela ravnopravnosti polova na lokalni i regionalni nivo	91

UVOD

Rodna ravnopravnost podrazumijeva ravnopravno učešće žena i muškaraca u svim oblastima javnog i privatnog sektora, jednak položaj i jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava i sloboda i korišćenje ličnih znanja i sposobnosti za razvoj društva, kao i ostvarivanje jednake koristi od rezultata rada.

Žene kao i muškarci moraju spremno odgovoriti izazovima sa kojima se suočava čovječanstvo u 21. vijeku globalno, ali svakako uticati i na donošenje odluka u našoj državi.

Pred Crnom Gorom, koja je 21. maja 2006.godine obnovila svoju nezavisnost, stoje brojne preuzete međunarodne obaveze. Konvencija UN o zabrani svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) nalaže da države potpisnice (a naša zemlja to jeste) donesu propise kojima će se urediti rodna ravnopravnost za svaku pojedinu oblast, kako bi se otklonila ili bar ublažila faktička neravnopravnost. O tome, takođe, govore mnogi drugi međunarodni dokumenti (Pekinška platforma, Milenijumski razvojni ciljevi, itd).

Ravnopravnost polova, odnosno, u ovom trenutku, adekvatno uključivanje žena u savremene demokratske i razvojne procese, pretpostavka je i uslov modernizacije crnogorskog društva . I dok se na državnom nivou odvijaju razne aktivnosti na ovom polju u isto vrijeme u mnogim lokalnim samoupravama nedostaje elementarno znanje o rodnoj ravnopravnosti.

Uvažavajući i primjenjujući evropske standarde, kao jedno od strateških opredjeljenja Crne Gore, i imajući za cilj promjenu situacije u lokalnim zajednicama, Kancelarija za ravnopravnost polova Vlade RCG u saradnji sa OSCE Misijom u Crnoj Gori realizuje projekat "Rodna ravnopravnost u lokalnoj zajednici.

Za potrebe ovog priručnika su preneseni tekstovi koji su rezultat nekih ranijih projekata u kojima je Kancelarija za ravnopravnost polova učestvovala, ali i namjenski pisani tekstovi.

Vjerujem da će ovaj priručnik ohrabriti mnoge od vas da uzmu aktivnije i dinamičnije učešće u izgradnji društva koje daje jednake mogućnosti svima, te da ćete doprinijeti ostvarenju vizije Kancelarije za ravnopravnost polova :
Rodna ravnopravnost temeljna vrijednost demokratske Crne Gore.

Nada Drobňjak

Šefica Kancelarije za ravnopravnost polova

POJMOVI I TEORIJA RODNE RAVNOPRAVNOSTI

POL I ROD

Pojmovi ‘‘pol’’ i ‘‘rod’’ najčešće se definišu na slijedeći način:

‘‘**Pol**’’ se odnosi na biološke razlike između žena i muškaraca. **One su uglavnom trajne i univerzalne.**

‘‘**Rod**’’ se odnosi na društveno konstruisane uloge žena i muškaraca. Na koji način jedno društvo vidi ulogu žene i muškarca i šta od svakog od njih očekuje (društvena očekivanja vezana za rodne uloge) zavisi od niza faktora: kulturnih, političkih, ekonomskih, društvenih i religioznih. Na njih podjednako utiču i običaji, pravo, klasna i etnička pripadnost, kao i predrasude raširene u datom društvu. **Stavovi i ponašanja prema rodu su naučeni i mogu se mijenjati.**

Razlike u poimanju društvenih uloga muškaraca i žena mogu se uočiti u različitim kontekstima:

Društvenom	Različita očekivanja od društvenih uloga žena i muškaraca: muškarac kao glava porodice i onaj koji zarađuje; žena kao hraniteljica i njegovateljica.
Političkom	Razlike u načinima na koje žene i muškarcu stiču i dijele moć i autoritet: muškarcu su više prisutni u nacionalnoj i visokoj politici, žene više na lokalnom nivou i u lokalnoj politici povezanoj sa njihovim ulogama u domaćinstvu.
Obrazovnom	Razlike u mogućnostima sticanja obrazovanja i različitim očekivanjima od djevojčica i dječaka: porodica usmjerava obrazovanje dječaka prije nego djevojčica; djevojčice odlaze uglavnom na manje prestižne smjerove.

Ekonomskom

Razlike u mogućnosti sticanja karijere, kontroli finansija i drugih produktivnih vrijednosti; krediti i zajmovi; vlasništvo nad zemljom.

RODNE ULOGE

Biološke razlike između žena i muškaraca se uglavnom ne mijenjaju; ljudi su ili žene ili muškarci. Ipak, karakteristike koje im se pripisuju i uloge i odgovornosti koje im se dodjeljuju, razlikuju se među kulturama, društvima i istorijskim periodima.

Rodne uloge su aktivnosti koje se dodjeljuju muškarcima i ženama na osnovu pretpostavljenih razlika. "Podjela rada" je termin koji se koristi u literaturi koja se bavi rodom. Koristi se radi označavanja uloga i zadataka pripisanih ženama i muškarcima na osnovu pretpostavljenih karakteristika i atributa, umjesto sposobnosti i vještina.

Uloge muškarca

U najrazvijenijim zemljama svijeta sve je manji broj poslova koji se prepoznaju kao tipično muški ili ženski. Ipak, u manje razvijenim društvima muškarci imaju daleko vidljivije i priznatije uloge od žena. One su, po pravilu, daleko više vrjednovane, uglavnom zato što su muškarci plaćeni za svoj produktivni rad, a žene ne. U tim društvima, uloge muškaraca uglavnom uključuju poslove koji se kvalifikuju kao društveno značajniji i ekonomski produktivniji. Muškarci obično ne rade domaće i kućne poslove. Ako su angažovani u javnim poslovima, onda je to najčešće rad u okviru političkih organizacija i menadžmentu.

Trostruka uloge žene

Ženske uloge danas u mnogim društvima spadaju u tri kategorije:

- **produktivne** (koje se odnose na proizvodnju dobara za potrošnju i zarade kroz posao van kuće),
- **reproduktivne** (odnose se na domaće i poslove u kući povezane sa rađanjem i njegovanjem djece i porodice),
- **javni poslovi** (odnose se na zadatke i odgovornosti koji se izvršavaju za dobrobit čitave zajednice, ali uglavnom su to poslovi organizacije i podrške, dok odlučivanje i evaluacija nijesu gotovo nikada u njihovom djelokrugu).

Poslovi na kojima su žene obično angažovane u sve tri kategorije u najvećem broju slučajeva ne donose zaradu. Žene se uglavnom definišu isključivo u terminima njihove reproduktivne uloge, koja se uglavnom tiče aktivnosti vezanih za njihovu reproduktivnu funkciju. Ove uloge,

zajedno sa njihovim radom u zajednici, vide se kao prirodne. Ali pošto ove uloge ne zarađuju, one se ne prepoznaju i ne vrjednuju kao ekonomski produktivne. Doprinos žena nacionalnoj ekonomiji i razvoju se zbog toga ne vrjednuje visoko i ostaje nevidljiv.

U mnogim društvima, žene takođe rade u produktivnoj sferi održavajući manje zemljišne parcele u porodičnim sistemima. Ovi poslovi se često ne smatraju radom i nijesu plaćeni. Žene takođe mogu da imaju i druge uloge koje inače nose zaradu i u formalnim i neformalnim ekonomskim sektorima, ali ekonomske produktivne uloge žena za razliku od muških su često manje vrjednovane i manje priznate.

Rodne uloge i odgovornosti se razlikuju od kulture do kulture i mogu se mijenjati vremenom. Npr. u Indiji, nekvalifikovani rad se smatra ‘ženskim radom’ dok je u Africi to ‘muški rad’. U Evropi i Americi, doprinos koji muškarci daju domaćim poslovima postaje sve više bitan i vidljiv.

ŽENSKA LJUDSKA PRAVA

Ljudska prava treba da budu garantovana i dostupna svim ljudima bez obzira na razlike među njima. To znači da se suština koncepcije ljudskih prava nalazi u njihovoj univerzalnosti. Zaštitu ljudskih prava garantuju najviši pravni akti, u prvom redu nacionalni Ustavi i zakoni. Ljudska prava, nastala u okviru međunarodnog prava, takođe su garantovana i zaštićena najznačajnijim dokumentima UN: Univerzalnom deklaracijom, Paktom o građanskim i političkim pravima i međunarodnim konvencijama.

Međutim, univerzalni koncept ljudskih prava često ne obuhvata, ni u sadržaju a posebno u primjeni, prava žena. Poštovanje ljudskih prava u odnosu na žene često samim ženama ostaje nedostupno, uskraćeno ili potpuno negirano. Ovo se podjednako dešava kako na nivou zakonskih propisa, kada ih zakon diskriminiše ili umanjuje njihova prava u odnosu na muškarce, tako i u primjeni običajnih pravila ponašanja. Dosljedno poštovanje običaja najčešće vodi ka uskraćivanju prava koje bi žene, kao ljudska bića, takođe trebalo da imaju.

Tako, na primjer, zabrana abortusa predstavlja kršenje prava na slobodno roditeljstvo, kao što je zabrana da ženska djeca idu u škole kršenje prava na obrazovanje.

Zato je identifikacija ženskih ljudskih prava, kao posebne kategorije ljudskih prava, neophodna da bi se svi oblici diskriminacije žena učinili vidljivijim i, samim tim, lakšim za sprječavanje i eliminaciju.

Riječ je o specifičnom kršenju prava žena zato što su žene. Njihov položaj kako u društvu tako i porodici, u najvećoj mjeri određen je društveno očekivanim ulogama i stereotipima. Stereotipi vezani za pol, po pravilu, zanemaruju specifične interese i potrebe žena. Prepoznavanjem postojanja ženskih ljudskih prava kao posebne kategorije ljudskih prava, omogućavamo da ona budu priznata i zaštićena.

Pretjerana opštost samog koncepta ljudskih prava često vodi ka društvenoj nevidljivosti, pa samim tim i kršenju ženskih prava. Sa druge strane, naglašena specifičnost ženskih prava kao prava žena, do nedavno, dovodila je u pitanje uključivanje ženskih prava u okvire ljudskih prava.

Značaj koncepta ženskih ljudskih prava leži u:

- postavljanju zahtjeva za potpunom i adekvatnom državnom i međunarodno pravnom zaštitom,
- društvenom priznanju i
- pristupačnosti svim ženama.

Žene su još uvijek angažovane u najvećoj mjeri u privatnoj sferi. Stoga je uključivanje nacionalnih i međunarodnih institucija u zaštitu ženskih prava ostalo do danas nepotpuno rečeno. Sfera privatnog predstavlja i dalje paravan kršenju ženskih prava. Upravo uvođenjem ženskih ljudskih prava kao legitimne kategorije ljudskih prava sa podjednakom ozbiljnošću se tretira svaki oblik diskriminacije. Drugim riječima, pokazalo se da su društveno, političko, obrazovno, kulturno i porodično okruženje podjednako plodno tlo za različite oblike diskriminacije nad ženama.

Stupanjem na snagu Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije prema ženama 1979. godine, kao najobuhvatnijeg dokumenta koji se odnosi na ženska ljudska prava, "ozakonjena" je decenijska borba za priznavanje, i unapređenje ženskih ljudskih prava.

Ovim dokumentom određeni su i mehanizmi zaštite ženskih ljudskih prava. CEDAW predstavlja okvir i smjernice za države koje, kao njene potpisnice, garantuju uživanje i zaštitu prava žena i eliminisanje polne diskriminacije.

Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije prema ženama plod je višedecenijskog rada Komisije UN o statusu žena i njene saradnje sa nacionalnim i međunarodnim ženskim organizacijama i grupama. Komisija je ustanovljena u cilju praćenja položaja žena. Rad Komisije usmjeren je na ukazivanje na neravnopravnost žena u različitim društvenim odnosima i oblastima radi njenog prevazilaženja i daljeg unapređenja

položaja žena. Konvencija afirmiše principe jednakosti između polova sa zahtjevima upućenim državama potpisnicama da preduzmu odgovarajuće mjere, uključujući i zakonodavne kako bi osigurale poštovanje i primjenu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Sa stanovišta međunarodnog prava, garant poštovanja ljudskih prava, pa samim tim i ženskih ljudskih prava, jeste država. To znači da država treba da formuliše mehanizme kojima će omogućiti njihovo ostvarivanje, kao i da izgradi sisteme zaštite u slučajevima njihovog kršenja.

Prema Konvenciji o eliminaciji svih oblika diskriminacije prema ženama osnovni zadatak države je da, nacionalnim ustavima, zakonima i podzakonskim aktima prizna i u svim slučajevima zaštititi ženska ljudska prava. Države su, takođe, dužne da ukinu kaznene odredbe i običaje, i napuste svaku vrstu prakse kojima se uspostavlja i održava diskriminacija nad ženama.

Kao neki od mehanizama zaštite, Konvencija preporučuje državama da organizuju posebne tribunale u slučajevima kršenja ženskih ljudskih prava. Takođe, ona posebno promovise politiku usvajanja privremenih mjera - sredstava pozitivne diskriminacije (u nekim zemljama usvojen je termin afirmativna akcija). Njima bi se u izvjesnim slučajevima ili specifičnim oblastima afirmisale žene.

Ove mjere su usmjerene na ubrzanje "ujednačavanja" položaja muškaraca i žena u onim sferama u kojima je očigledna diskriminacija nad ženama. Mjere pozitivne diskriminacije bile bi ukinute po uspostavljanju jednakosti oba pola.

Zastupanjem koncepcije ženskih ljudskih prava ističemo naše pravo na jednakost pred zakonom i u društvu. Na taj način zahtijevamo da ne budemo razlikovane, izuzimane ili ograničavane na osnovu pripadnosti ženskom polu, i da imamo pravo na zaštitu u slučajevima kada su nam prava povrijeđena ili uskraćena. Promocija ženskih ljudskih prava nije moguća bez širenja mreže ženskih grupa i podrške ženama.

**KAMENI TEMELJCI UJEDINJENIH NACIJA
ZA POBOLJŠANJE POLOŽAJA ŽENA**

1945	Preambula Povelji Ujedinjenih nacija reaffirmiše "vjeru u osnovna ljudska prava... u jednaka prava muškaraca i žena".
1948	Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima se suprotstavlja diskriminaciji nad ženama.
1951	Međunarodna organizacija rada (ILO) usvaja Konvenciju o jednakim naknadama za muškarce i žene radnike za rad iste vrijednosti.
1952	Međunarodna konvencija o političkim pravima žena prva na globalnom nivou uvodi u zakon jednaka politička prava za oba pola.
1963	Generalna skupština UN poziva na usvajanje Deklaracije o eliminaciji svih vidova diskriminacije nad ženama. Ova konvencija, poznata kao CEDAW, usvojena je 1979. godine, a stupa na pravnu snagu 1981.
1966	Međunarodni sporazum o građanskim i političkim pravima kao i Međunarodni sporazum o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima
1975	Međunarodna godina žena; Održana je i Prva svjetska konferencija o ženama u Meksiko Sijetu. Generalna skupština proglašava narednu deceniju prvom Decenijom za žene: jednakost, razvoj, mir.
1976	Osnivaju se UN Razvojni fond za žene - UNIFEM i UN Međunarodni institut za istraživanje i edukaciju za poboljšanje položaja žena - INSTRAW.
1980	Održana je Druga svjetska konferencija o ženama u Kopenhagenu na kojoj je usvojen Program akcije.
1985	Održana je Treća svjetska konferencija o ženama u Najrobiju; Usvojene Strategije za poboljšanje položaja žena pozivaju na povećanu participaciju žena.
1986	Objavljeno je prvo svjetsko istraživanje UN o ulozu žena u razvoju.
1990	Svetski samit za djecu (Njujork) ukazuje na prepreke sa kojima se susreću djevojčice.
1991	"Žene svijeta: trendovi i statistički podaci", u izdanju UN.
1992	Konferencija UN o Okolini i razvoju (UNCED), održana u Rio de Ženeiru, ukazuje na značaj uloge žena u održivom razvoju.
1994	Međunarodna konferencija o stanovništvu i razvoju (ICPD) u Kairu promovira osnaživanje žena kao osnovni uslov za stabilizaciju stanovništva i održivi razvoj.

1995	Održana je četvrta svjetska konferencija o ženama (Peking) koja poziva vlade svijeta na ispunjenje i preuzimanje obaveza u vezi sa poboljšanjem položaja žena (Pekinška platforma za akciju).
1999	Opcioni protokol za Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama
2000	Specijalni sastanak Generalne skupštine Ujedinjenih nacija “Žene 2000: Rodna jednakost, razvoj i mir u 21 vijeku”; razmatrani su izvještaji predstavnika Ujedinjenih nacija i nevladinih organizacija o progresu koji je učinjen u implementaciji Pekinške platforme za akciju i prevazilaženja prepreka njenog ostvarenja.

(Izvor: *Gender Equity - Concepts and Tools for Development*, The Centre for Development and Population activities (CEDPA), Washington, U.S.A., 2000)

ŽENSKA PITANJA

Pitanja koja su ključna za poziciju žena u današnjem svijetu se mogu grupisati u 5 kategorija, a to su:

- 1) nasilje prema ženama
- 2) žensko zdravlje
- 3) obrazovanje žena
- 4) žene i ekonomija
- 5) učešće u odlučivanju

Svako od ovih pitanja je slojevito i složeno kada se posmatra samo za sebe. Istovremeno, svako od ovih pitanja je vezano za druga pitanja. Zato se nijedan od ovih problema ne može rješavati zasebno, već je rješavanje svakog od ovih pitanja vezano za rješavanje ostalih, a tek rješavanjem svih pet, možemo kazati da će se poboljšati pozicija žena.

Nasilje nad ženama

Nasilje nad ženama se obično dijeli u dvije kategorije: nasilje u porodici i seksualno nasilje. Međutim, nasilje nad ženama uključuje i druge oblike koje ponekada zaboravljamo, pogotovu ako se dešavaju u geografski udaljenim mjestima, a to su nasilje nad ženama u ratu i genitalno sakaćenje, i posebno često zanemarivan oblik nasilja, a to je sistematsko zanemarivanje ili čak namjerno abortiranje ženske djece.

Nasilje nad ženama u porodici ima mnogo oblika, a u najgrubljim crtama se može podijeliti na psihičko, fizičko, ekonomsko. Seksualno nasilje takođe sadrži mnogo podoblika: silovanje, silovanje u braku, silovanje na sastanku, seksualno uznemiravanje, trgovinu ženama.

Nasilje nad ženama u ratu je kategorija koja tek u posljednje vrijeme dobija pažnju koju zaslužuje. To je pojava masovnih i često planskih silovanja žena “neprijateljske nacije”, odnosno uključuje takođe organizovano otvaranje javnih kuća u kojima su žene pripadnice “neprijateljskih nacija” prisiljene na prostituciju.

Genitalno sakaćenje je prisutno u Africi i Srednjem Istoku. To je nasilje čija je primarna svrha da osigura poželjnost žene za brak, i služi kontroli ženskog seksualnog ponašanja kao i osiguravanju nevinosti prije ulaska u brak.

Sistematsko zanemarivanje ženskih beba (u smislu ishrane ili drugih potreba djece do 5 godina) ili namjerno abortiranje ženske djece, je ozbiljno nasilje koje je prisutno skoro svuda u svijetu, ali je najizraženije u Kini i Indiji.

Zašto nasilje nad ženama tretiramo kao posebno pitanje, izdvajajući ga generalno od nasilja koje je u društvu prisutno?

Nasilje nad ženama je posledica neravnoteže moći između polova, u kojoj muškarci imaju veću moć. Nasilje nad ženama demonstrira tu moć, i istovremeno je i čin koji takvo stanje stvari održava. U društvu, koje je patrijarhalno, i trudi se da zadrži postojeće stanje stvari postoji tendencija svođenja ovog problema na porodični problem (“to je njihova lična stvar”) ili svaljivanja krivice na ženu (“ona ga je izazvala” ili “šta je tamo tražila”), i na kraju tendencija predstavljanja ovog nasilja kao bezopasnog “lupio joj je dva šamara”. Koliko su takve predstave iskrivljene govore podaci da je npr. u Americi 10 žena dnevno ubijeno od strane partnera, odnosno da u Rusiji skoro polovinu svih žrtava ubistva čine žene ubijene od strane svojih partnera. Istovremeno se procjenjuje, da je broj “nedostajućih žena” (koji predstavlja jaz između postojećeg broja žena u populaciji i očekivanog broja žena kad ne bi postojala diskriminacija) u ranim devedesetim bio čak pet stotina hiljada.

Žensko zdravlje

Žensko zdravlje obuhvata takođe nekoliko kategorija, na prvom mjestu se obično navode ženska reproduktivna prava, koja uključuju pravo žene da sama odlučuje o svom tijelu, kontracepciju i pravo na abortus.

Osim ovih kategorija, tu se seksualno prenosive bolesti kojima su žene

više izložene nego muškarci, zatim rak dojke, kao i sve što je vezano za materinstvo, odnosno trudnoću i porođaj.

Feministkinje smatraju da zdravlje ima pol, i to ne samo vezano za biološke razlike između muškaraca i žena. Na zdravlje osim bioloških razlika, utiče mnogo faktora, a neki od najznačajnijih su nasilje, ekonomska pozicija, pritisak porodice i tako dalje. S obzirom na poziciju žena posmatranu u odnosu na sve ove faktore, jasno je da je žensko zdravlje pitanje koje zahtijeva posebnu pažnju.

Problem sa pitanjem ženskog zdravlja je

1) što u mnogim zemljama žene još uvijek nijesu ostvarile svoja reproduktivna prava, odnosno nemaju kontrolu nad sopstvenim tijelom, a što se često vezuje za pitanja religije. To znači pod velom religije (“grieh je ubiti fetus, ili koristiti kontracepciju”) ili brige za naciju (“uništiće nas bijela kuga”), ženama masovno uskraćuje pravo da odlučuju o sopstvenom životu i tijelu.

2) što se nekima od specifičnih ženskih zdravstvenih problema posvećuje manje pažnje nego što bi trebalo (još uvijek je izuzetno velika smrtnost žena u trudnoći i porođaju).

3) što se ne ulaže dovoljno u edukaciju mladih djevojaka i žena kada su u pitanju seksualno prenosive bolesti i kontracepcija

4) nesenzibilnost institucija i osoba koje u njima rade na specifičnosti ženskog zdravlja odnosno praksa tretiranja žena kao da su muškarci u “drugom pakovanju”. Žene to nijesu. Stoga je neophodno sva pitanja vezana za zdravlje žena posmatrati iz ženske perspektive.

Obrazovanje

Po procjenama Ujedinjenih nacija oko četvrtine svjetske odrasle populacije je nepismeno. Dvije trećine od tog broja čine žene. U čak 19 zemalja je nepismeno više od 75% žena.

Uzroci ovako katastrofalne razlike leže u diskriminaciji prema pravu na obrazovanje koje je izrazito kad su žene u pitanju. Uobičajeno je, čak i u zemljama gdje je obavezno osnovno obrazovanje, da se ženska djeca ne šalju u školu, ili da se iz škole povlače ranije nego što bi trebalo, jer roditelji i porodica smatraju, da njoj obrazovanje nije ni potrebno da bi se bavila domaćinstvom, ili da su one na kraju krajeva manje sposobne nego dječaci. Takođe, u mnogim zemljama djevojke su prisiljene da prekinu

školovanje jer se rano udaju i prisiljene su na ugovorene brakove. Ukoliko je porodica u finansijskoj krizi, prvo će ženska djeca prekinuti da se školuju da bi muška djeca nastavila školovanje.

Primer Ujedinjenih arapskih emirata međutim pokazuje, da žene žele i hoće da se obrazuju ukoliko imaju prilike. U toj zemlji je od 1970. do 1990. procenat opismenjenih žena skočio od 7% do 76%, jer se problemu nepismenosti žena prišlo na dobar način.

Poslednjih decenija se povećava broj žena koje se opredeljuju za više i visoko obrazovanje. Povećava se broj djevojaka koje se upisuju na fakultete i to brže nego kod dječaka ali još uvijek je snažna predrasuda da je novac za školovanje djevojčica bačen novac.

U vezi sa tim postoji dodatna diskriminacija: djevojke se obeshrabruju i vrlo često direktno sprječavaju od strane porodice, nastavnog kadra i drugih autoriteta da se opredeljuju za zanimanja koja važe kao tradicionalno muška zanimanja. (žene su više medicinske sestre nego ljekarke, žene su prije u društvenim nego u prirodnim naukama).

Faktor obrazovanja je usko povezan sa ekonomskim faktorom, jer znanje svuda u svetu nosi novac, i veću ekonomsku moć, kao i bolji društveni status. Zanimanja koja važe kao “muška zanimanja” su mnogo profitabilnija nego zanimanja koja se smatraju “ženskim zanimanjima”.

Obrazovanje žena je važno jer ono generalno utiče na cjelokupnu poziciju žena u društvu. U vrijeme robovlasništva robovima u Sjedinjenim državama nije bilo dozvoljeno da uče, čitaju i pišu. Na sličan način ženama je do početka XX vijeka bilo uskraćivano pravo na obrazovanje. Iako je danas u velikom broju zemalja obrazovanje pravo zagarantovano Ustavom, žene zbog postojeće diskriminacije ne mogu da ostvare to pravo, što nam opet pokazuje svijest dominantnog dijela populacije da je znanje moć.

Žene i ekonomija

Za razumijevanje ženske ekonomske pozicije važno je da znamo nekoliko podataka: kao prvo, posjedovanje imovine, o kome podatak Ujedinjenih nacija govori da žene posjeduju samo 1% svjetskog zemljišta. Dalje, žene su siromašne, one zarađuju jednu desetinu svjetskog dohotka. Pri svemu tome žene ulažu ukupno dvije trećine svjetskih radnih sati.

Uzroci ovog stanja potiču iz suštinske diskriminacije nad ženama, a mogu se razvrstati na nekoliko kategorija:

- 1) po običajnom pravu, a u mnogim zemljama još uvijek i zakonski, žene imaju manje prava na nasljeđivanje ili su običajnim pravom prisiljene da svoju imovinu ustupe braći odnosno muškim nasljednicima.
- 2) ženski rad u kući i porodici je neplaćeni rad, za koji nemaju bilo zdravstveno, bilo socijalno osiguranje.
- 3) Ukoliko rade van kuće (a broj žena koje su u različitim profesijama se povećava, tako da žene čine skoro 40% radne snage), one u većini zemalja primaju manje plate za iste poslove. Po statistikama zemalja (u kojima statistike uopšte postoje) razlika u zaradama muškaraca i žena je 30 - 40%.
- 4) žene su većinom zaposlene na poslovima koji su inače manje profitabilni i nose manje zarade. Podjela na muške i ženske poslove još uvijek je izuzetno jaka čak i u visoko razvijenim zemljama, a ono što se uobičajeno karakteriše kao “ženska zanimanja” su manje plaćena od “muških zanimanja”.

Pitanje zapošljavanja i manjih zarada su vezani opet za druga ženska pitanja, kao što su obrazovanje, reproduktivna prava, ženska uloga u porodici. U mnogim zemljama muževi još uvijek imaju zakonsko pravo da zabrane svojoj ženi da se zaposli, a čak iako nema zakonsko pravo, običajno pravo i porodica su na njegovoj strani kada svojoj ženi zabranjuje zapošljavanje.

Time postaje jasno da pitanje ekonomske pozicije žena nije važno samo kao pitanje siromaštva, već kao instrument društva za držanje žena u poziciji manje moći od muškaraca. Muškarac koji je ekonomski nadmoćniji od žene, ima nadmoćniju poziciju koja se prenosi na druge odnose kao što su brak ili partnerstvo, status u društvu.

Učešće u odlučivanju

Učešće u odlučivanju se može posmatrati na dva nivoa, jedno je učešće u odlučivanju u politici, dalje ulazak žena u strukture vlasti, a drugi aspekt je učešće žena u odlučivanju na visokim rukovodećim mjestima. I jedno i drugo je važno za žene. Analiza stanja i jednog i drugog pokazuje da se ženama uskraćuje pravo na odlučivanje.

Nigdje u svijetu žene nijesu podjednako zastupljene u Parlamentima i Vladama. U samo deset zemalja žene su u strukturama odlučivanja zastupljene sa do 25%. Sve zemlje koje imaju značajniji procenat zastupljenosti žena u vladajućoj strukturi, imaju eksplicitnu politiku promovisanja jednakih mogućnosti, i eksplicitne mehanizme za sprovođenje te politike (kao što su npr. kvote).

Zašto je važno učešće žena u odlučivanju?

Emmeline Pankurst je još u XIX vijeku rekla da pravo glasa za žene ima tri značenja: prvo kao simbol, drugo, kao sigurnosni mehanizam i treće kao instrument. Slično, učešće žena u odlučivanju je simbol i znak da su ženama konačno dostupni položaji moći, drugo, to je sigurnosni mehanizam da se očuvaju slobode i prava koje su već postigle, i treće to je instrument za ostvarivanje prava koja još uvijek nisu osigurana. Šta to znači, pokazuje primjer zemalja iz komunističkog bloka, u kojima je tradicionalno učešće žena u odlučivanju, na nivou parlamenta skupština bilo u prosjeku od 10 - 20 i više procenata. Takođe, u tim zemljama su žene imale makar na papiru zagarantovana mnoga prava. Sa promjenom sistema, većina tih zemalja je ušla u proces tranzicije koji se između ostalog ogledao u smanjenom broju žena u strukturama odlučivanja. To je rezultiralo ponovnim preispitivanjem prava na abortus, koje su žene u tim zemljama imale više od 30 godina. Abortus je najočigledniji primjer, ali se mijenjanje broja žena u strukturama vlasti već pokazuje ili će se pokazati i na drugim poljima.

Što se tiče mjesta u hijerarhiji u profesijama, tu se takođe jasno vidi diskriminacija:

Sredinom devedesetih u zemljama kao što su SAD i Britanija, žene su zauzimale svega 1% u upravnim odborima ili visoko plaćenim izvršnim funkcijama.

Trend je da se te brojke mijenjaju ali jako sporo: u Velikoj Britaniji se kao veliki uspjeh ističe da je 1990. do 2001. godine broj žena u upravnim odborima porastao sa 1 na 10 procenata.

Broj žena na hijerarhijski visokim mjestima u profesijama direktno je proporcionalan poziciji koju žene zauzimaju u društvu. Sporo mijenjanje tih brojki, samo nas upozorava na otpor koji društvo pruža mijenjanju postojećeg stanja.

Kako su ova pitanja međusobno povezana?

Interesantno je pogledati međusobnu zavisnost i povezanost svih ovih pitanja. Početno, žensko učešće u odlučivanju, a pogotovu u strukturama vlasti utiče da se pitanja i problem diskriminacije nad ženama zanemaruju, jer Parlamenti i Vlade u kojima nema ili ima suviše malo žena, zanemaruju ta pitanja kao pitanja koja nijesu od "nacionalne važnosti" (taj trend je posebno izražen u nerazvijenim zemljama i zemljama u razvoju). Tako da učešće žena u strukturama odlučivanja direktno utiče na to da li će pitanja nasilja, obrazovanja, ekonomske pozicije žena ili ženskog zdravlja uopšte biti pokrenuta.

Pitanje obrazovanja je direktno i usko vezano za ekonomsko pitanje, jer od nivoa obrazovanja žena direktno zavisi njihova ekonomska pozicija. Ovo pitanje takođe utiče na pitanje zdravlja (koliko su žene u prilici da saznaju više o svom zdravlju, ili da nauče kako da se štite).

Pitanje ekonomske pozicije utiče direktno na pitanje zdravlja (žene kao siromašniji dio populacije nijesu u prilici da sebi omoguće pristojnu zdravstvenu zaštitu), kao i na pitanje nasilja - tamo gdje su žene u boljoj ekonomskoj poziciji, mogu sebi dozvoliti da izađu iz situacije nasilja.

Pitanje nasilja opet direktno utiče na žensko zdravlje koje je kod velikog broja žena drastično ugroženo jer su izložene fizičkom i psihičkom zlostavljanju.

Na kraju, krug zatvara činjenica da od nivoa obrazovanja i ekonomske pozicije žena direktno zavisi koliko će žena biti uključeno u proces odlučivanja, pošto je jasno da će obrazovanije žene prije glasati za žene koje će zastupati njihova prava, a da bi žene uopšte ušle u bavljenje politikom, potrebno je da budu obrazovane i vrlo često da imaju dobar materijalni status, da bi mogle da se ravnopravno bore sa muškim kandidatima.

Zato je potrebno, i u zastupanju ženskih prava posmatrati situaciju u cjelini, jer nijedno od ovih pitanja se ne može posmatrati zasebno od drugih. Sa druge strane, nijedna grupa se ne može efikasno baviti svim ovim pitanjima u cjelini. Stoga je, za poboljšanje pozicije žena u cjelini, neophodno da je svaka od uključenih ženskih grupa fokusirana na jedan dio problema, a da sve zajedno saraduju i imaju zajedničku strategiju.

Razlika između ženskih i socijalnih pitanja

Ženski pokret i feministički pokret zastupaju različita ženska prava i bave se pitanjima koja se mogu svrstati u neku od navedenih kategorija. Pod socijalnim pitanjima se obično podrazumijevaju pitanja vezana za prava djece, starih, osoba sa invaliditetom ili siromašnih, dakle pitanja koja se odnose na osobe koje pripadaju "socijalno ugroženim kategorijama stanovništva". Ponekada se javlja konfuzija i ženska pitanja se miješaju sa socijalnim pitanjima. U čemu je razlika?

Jasna razlika se uspostavlja ako se upitamo **za čija se prava zalažemo, i čija prava zastupamo**. Možemo odgovoriti da zastupamo prava žena ili zastupamo prava više marginalizovanih grupa.

Ženski pokret se opredjeljuje da zastupa prava žena.

Zašto pravimo razliku?

Kao prvo, s obzirom na veliku diskriminaciju koja se sprovodi prema ženama smatramo da je važno da pitanja važna za žene odvojimo od drugih pitanja, jer su žene najveća marginalizovana grupa.

Drugo, miješanje ženskih i socijalnih pitanja čine da se zamagli problem diskriminacije nad ženama. Na taj način, žene nijesu siromašne zato što su žene, već ih posmatraju kao pripadnice grupe siromašnih. Tako se sprječava djelovanje protiv ženskog siromaštva, već se sprovode mjere protiv siromaštva uopšte, te žene u grupi siromašnih gdje ima i muškaraca opet postaju diskriminirane. Ili, Vlade kažu: ‘‘ Hajde da rješavamo pitanje nepismenih ‘‘ i rezultat je da se rješava nepismenost muškaraca, pošto se ne uzima u obzir da će djevojčice opet ostati po strani (jer im roditelji i profesori po ustaljenim mehanizmima uskraćuju obrazovanje). Slična je tendencija da se žene utope u druge na neki način marginalizovane grupe, stari, osobe sa invaliditetom, i sl., i da se zanemari činjenica postojanja dvostruke ili trostruke marginalizacije. Žena koja je siromašna, diskriminirana je i kao žena i kao siromašna. Žena koja ima invaliditet i manjinske je etničke ili rasne pripadnosti je diskriminirana i kao žena, i kao osoba sa invaliditetom, i kao pripadnica manjinske etničke grupe.

Treće, kada se ženske grupe bave socijalnim pitanjima, na taj način ih društvo zapravo vraća u ulogu majke: onih koje brinu, hrane i njeguju. Time se zapravo njihova uloga stuba porodice prenosi na društvo, gdje one postaju stub društva, odnosno one koje brinu o gladnima, invalidima, starima, djeci, kao i svakoj drugoj grupi kojoj je potrebna briga, njega i pažnja. To nas opet direktno vraća u patrijarhalnu priču.

Sve ovo ne znači da mi zastupamo tezu da se ne treba brinuti o djeci ili zastupati njihova prava. Smatramo da treba napraviti jasnu razliku, i zastupamo ideju da istupimo naprijed i kažemo: mi sada govorimo o ženama a ne o djeci, o ženama a ne o starima, o ženama a ne o invalidnosti, o ženama a ne o siromašnima generalno.

RODNA RAVNOPRAVNOST JE MOGUĆA I VRIJEDI TRUDA

Prema Klarkovom zakonu revolucionarnih ideja, jednom iz zbirke Marfijevih zakona, svaka revolucionarna ideja – u nauci, politici, umjetnosti ili bilo čemu- izaziva tri stepena reakcije koji se mogu sažeti u tri rečenice:

- 1- To je nemoguće – ne traćimo vrijeme.
- 2- Moguće je ali ne vrijedi truda.
- 3- Svo vrijeme sam govorio da je to dobra ideja.

Priču o ravnopravnoj ulozi žena i muškaraca u razvoju društva u Crnoj Gori moguće je ispričati po ovim tezama.

Priča prva: **to je nemoguće**

U Crnoj Gori između muškaraca i žena klackalica ravnopravnosti je u ravnoteži samo kada se upoređuju po broju u ukupnoj populaciji. Prava istina je da je žena za nijansu više. Ima ih 50,78%. U svim drugim slučajevima to je nemoguće. Nemoguće jer je potpuno normalno da je više muškaraca tamo gdje je stvarna moć, a da su žene prisutnije u porodici.

Važi da su žene u privatnoj sferi moćnije. Da su uloge podijeljene po modelu Helge i Hogara Strašnog. Ona je glavna u porodici a on u društvu. Međutim, kod nas na popisu postoji pitanje: Ko je starješina porodice. Odgovor je u 90% slučajeva da je to muškarac. Takođe je muškarac titular ogromnog dijela imovine. Iz ovog se može zaključiti da onda nema ni te ženske moći u privatnoj sferi. Postoji, samo, ogromni teret koji ona u porodici prima na sebe. Ali u Crnoj Gori postoji objašnjenje za ovo. Kažu da Crnogorka umije da nagovori muža da joj naredi ono što ona i želi da uradi.

Legenda kaže da je rimski zapovjednik Scipion naišao na selo podignuto pored velikog vodopada. Buka je bila strašna. Morao je vikati kad je starješinu sela pitao kako žive sa tim zvukom. “Sa kojim zvukom?” pitao je starješina sela koji je bio navikao na buku.

Žene u Crnoj Gori žive pored velikog vodopada poslova u kući i na radnom mjestu. Ipak, znaju da postoje mjesta gdje je tiše. I hoće tamo. Hoće da mijenjaju postojeće stanje. Prethodna dekada je protekla u sukobu dva

koncepta : tradicionalnog, žene prepoznaje isključivo kao majke vezane za privatnu sferu života, i modernog, koji insistira na potrebi daljeg razvoja ženske ekonomske emancipacije, kao preduslova svake druge emancipacije.

Društveni položaj žena u Crnoj Gori, poslednjih godina, pokušava se razviti na principima ravnopravnosti polova i jednakih mogućnosti u svakodnevnom životu, što su osnovne smjernice i većine evropskih i svjetskih kretanja.

U svijetu je stanovništvo dostiglo broj od šest milijardi od kojih četiri milijarde živi u uslovima relativnog siromaštva i to su većinom žene i djeca; 1,3 milijarde živi u apsolutnom siromaštvu a 70% od njih su žene (podaci UNDP-a); jaz između najbogatijih i najsiromašnijih se udvostručio poslednjih godina; žene čine polovinu stanovništva i prema podacima UNIFEM-a one odradjuju 2/3 cjelokupnih svjetskih radnih sati, za to primaju 1/10 svjetskog dohotka i raspolažu sa 1/100 svjetskog kapitala.

Jasno je da diskriminacija i siromaštvo idu zajedno.

U Crnoj Gori se ne vodi rodno senzitivna statistika pa problem ravnopravnosti polova nije moguće adekvatno statistički kvantifikovati. Na osnovu posrednih statističkih podataka, činjenica prezentovanih u medijima, iskustava NVO-a i pojedinih istraživanja može se zaključiti :

- visok stepen rodne diskriminacije, na štetu žena, postoji u tradicionalističkom pristupu naslednim pravima ;
- u pogledu izbora zanimanja postoji rodna diskriminacija u širokom spektru profesija (posebno izraženo u tekstilnoj industriji, zdravstvenim ustanovama, školstvu, državnim institucijama, itd, a žene, u principu, pokrivaju slabije plaćena radna mjesta);
- u sferi odlučivanja u društvu, dakle u politici, menadžerskim i upravnim poslovima postoji jasna i lako dokaziva diskriminacija na štetu žena;
- direktna rodna diskriminacija u procesu obrazovanja nije izražena, mada postoji stereotipna podjela na «ženska» i «muška» zanimanja;
- nasilje nad ženom, bilo da se radi o fizičkoj ili mentalnoj torturi, predstavlja još jedan lako prepoznatljiv oblik diskriminacije u Crnoj Gori;
- proces anomalnih promjena koje prate tranziciju, a posebno siromaštvo, doveo je do učestalog prisilnog narušavanja dostojanstva ličnosti u vidu svodjenja žene na seksualni objekat;
- u porodici se rodna diskriminacija ogleda, kako u izboru poslova i intezitetu angažmana, tako i u, često, inferiornom odnosu u planiranju porodice.

U prezentaciji rezultata projekta «Društvo u tranziciji: relacija uloga žena i muškaraca u Crnoj Gori», radjenom na Univerzitetu Crne Gore (jun 2003.), kaže se:

«Pokazatelji nepovoljnog ekonomskog statusa žena su sledeći:

- U odnosu na status zapošljavanja ispitanica, 53% žena je zaposleno, 31% su bile zaposlene i sada traže novi posao i 16% nisu nikada radile. Najzastupljenije su u administraciji, maloprodaji i proizvodnji. Skoro 88% su službenice, dok su samo 7,2% menadžerke i vlasnice. (CEED izvještaj, 2002.);
- Stopa nezaposlenosti medju ženama (38%) je veća u odnosu na muškarce (18%) (Ispitivanje radne snage, 2002.);
- U prosjeku žene imaju za 18% manje plate u odnosu na muškarce (UNDP ispitivanje 2001.);
- Pooštreniji su zahtjevi kod zapošljavanja žena;
- Žene duže čekaju na zaposlenje;
- Postoji otvorena i prikrivena diskriminacija prema ženama u napredovanju na poslu (što je veći nivo manji je broj žena);
- Veća je mogućnost da će žene biti izložene siromaštvu kao samohrane majke zato što poslije razvoda one u najvećem broju potpuno same izdržavaju djecu;
- Veća je mogućnost da će žene biti izložene siromaštvu u starosti kao posledica manjeg broja penzionisanih žena i zbog malih penzija (zbog veće nezaposlenosti i nejednakosti u platama);
- Nejednakost vlasništva nad imovinom;
- Učešće žena među poslodavcima je veoma malo;
- Malo je učešće žena u transformaciji vlasništva;
- Neobično visoko je učešće žene u kategoriji «pomaganje članovima domaćinstva» ;
- Velika razlika izmedju neplaćenog kućnog posla izmedju muškaraca i žena (procjena je da oko 4-5 sati na dan žene rade neplaćeni posao);
- Rasprostranjenost «seks industrije» koja rezultira širenjem negativnih stereotipa o ženama i legitimiše seksualnu eksploataciju žena.»

Činjenica je da je ekonomski položaj žena u najbližoj vezi sa političkom moći. Nepovoljan položaj zastupljenosti žena u politici je zato najbolji pokazatelj neravnopravnosti. U Skupštini RCG je tek 11,11% žena. Svih 14 ministarskih mjesta u Vladi RCG zauzimaju muškarci, no prvi put Vlada Crne Gore na potpredsjedničkom mjestu ima ženu. Crna Gora ima 21 opštinu i samo na čelu jedne je žena, dok se na čelu skupština opština nalaze njih tri. Od ukupno 765 odbornika/ca u Crnoj Gori u trenutnom

sazivu je 87 žena što je 11,37%. Malo je žena i u tijelima Sindikata i političkih partija.

Možda je, ipak, naj slikovitije dati podatke o zaposlenim na Univerzitetu Crne Gore (*podaci su za školsku 2001/02.*):

- medju asistentima pripravnicima je 61,30% žena,
- medju vanrednim profesorima žena ima 30,90%,
- dok je medju redovnim profesorima 7,80% žena.

Piramida moći je tako očigledna, ali ne smije se zaboraviti da snagu vrhu daje cijelo tijelo piramide.

Još je Platon rekao da je sila kraljica života ali da je razum usmjerava. Sila koja treba da inicira promjene u crnogorskom društvu mora biti usmjerena i saznanjem o potrebi rodne ravnopravnosti. Mora se razumjeti da se radjamo kao žene ili kao muškarci i da kao takve/i imamo biološki zasnovane funkcije, no da sve ono što se očekuje ili podrazumijeva u ponašanju, što čini komplet usvojenih, naučenih i društveno uslovljenih ponašanja određuje rodne uloge.

Kako je rod promjenljiva kategorija neprihvatljiva je konstatacija: **rodna ravnopravnost- to je nemoguće.**

Priča druga: **moguće je ali ne vrijedi truda**

Uspostavljanje rodne ravnopravnosti nije moguće ako se ne ukaže jasno na sva mjesta gdje se uspostavljaju ili održavaju odnosi neravnopravnosti, a katkad i diskriminacije.

Svojevremeno je poznati fizičar i mislilac Blez Paskal rekao da se istorija događa na osnovu dva elementa: prvi je taština, a drugi je rasonoda. Rekao je da oni koji proizvode istoriju čine to ponajprije zbog gotovo bezmjerne taštine, zbog poriva ili htjenja da sve što je bitno zavisi isključivo od njih. Istovremeno u tom činjenju, oni se ne bave onim što je bitno, već svoj život i život drugih organizuju kao rasonodu: kraljevi idu u lov, priređuju dvorske zabave, izmišljaju razne društvene igre uključujući i politiku, samo da bi se rasonodili i pobjegli od susreta sa bitnim pitanjima.

Istorija koju učimo je zaista muška istorija: istorija muških osvajanja, muških ratova, muških zavjera, miške politike... Iz ovoga se da zaključiti da muškarci dominantno učestvuju u kreiranju društvenog života. Ali, to ne znači da su žene, uopšteno, bolje od muškaraca. I one, često, bježe od susreta sa bitnim pitanjima.

Između siromaštva, ograničenog pristupa obrazovanju, zaposlenju i kontroli kod zdravstvenih službi u oblasti reprodukcije, lošeg zdravlja i uspješnosti na poslu postoji jaka korelacija.

Moć muškaraca u ekonomskoj sferi se ogleda i u tome što se unutar svake profesije muškarcima daju prestižna radna mjesta, a ženama ne, te kada dodje do feminizacije neke profesije ili studija dolazi i do njihovog obezvređivanja.

Žene su sve obrazovanije, ali sa povećanjem njihovog obrazovanja raste i njihova zastupljenost među obrazovanim nezaposlenima. Nijesu, adekvatno njihovom obrazovanju, zastupljene na rukovodećim mjestima i mjestima odlučivanja u preduzećima i ustanovama. U prosjeku, gdje god se nalaze žene imaju manje plate od muškaraca. Zajedno sa djecom, žene su najugroženija populacija u uslovima siromaštva.

Važećim propisima, od Ustava do podzakonskih akata, proklamuje se ravnopravan tretman muškaraca i žena. U propisima je sve idealno izjednačeno u pravima i obavezama među polovima, ali je u praksi drugačije. Odgovor na pitanje zašto je to tako vjerovatno je u tradicionalnom i patrijarhalnom okruženju i zbog pasivnog odnosa, ne malog broja, žena prema tome.

Da bi se promijenila trenutna uloga žene u razvoju društva neophodno je daleko veće učešće žena u sistemu vlasti, tj. u organima odlučivanja kako u politici tako i u ekonomiji i svim drugim oblastima.

Pored toga potrebno je i uspostaviti institucionalne mehanizme koji će se baviti kreiranjem politike u ovoj oblasti, istraživanjima, izradom propisa koji će tretirati pitanje balansa među polovima na pravi način i koji će biti direktni partneri NVO-ima.

U Crnoj Gori su zbog toga uspostavljena dva mehanizma. U Skupštini RCG 2001. godine je osnovan Odbor za ravnopravnost polova, a u 2003. godine Vlada je osnovala Kancelariju za ravnopravnost polova.

Kancelarija za ravnopravnost polova Vlade Republike Crne Gore, osnovana odlukom Vlade Republike Crne Gore, od 27. marta 2003. (Sl. list RCG br.20/03). Kancelarija obavlja stručne i druge poslove vezane za provođenje načela jednakosti i ravnopravnosti polova i implementaciju međunarodnih konvencija i ugovora za potrebe Vlade Republike Crne Gore i koordinira aktivnostima Vladinih tijela iz ove oblasti. Cilj osnivanja Kancelarije je da se, između ostalog, ustanovi statistička baza podataka po osnovu polne različitosti i organizuju istraživanja o položaju žena/ muškaraca u svim oblastima života, ustanovi baza podataka o najboljoj

medjunarodnoj praksi u oblasti rodne ravnopravnosti, koordiniraju glavne Vladine aktivnosti i bude se partner NVO u cilju eliminacije svih vrsta diskriminacije žena i djevojaka, nasilja protiv žena i iskorjenjivanju kršenja ženskih ljudskih prava, iniciraju izmjene ili pisanje nove legislative koja će poboljšati položaj žena u porodici, privredi i političkom životu, te povede kampanja za podizanje opšteg nivoa svijesti o pitanjima ravnopravnosti polova i primjeni medjunarodnih standarda.

Mehanizmi postoje. Angažovani u njima se trude da opravdaju njihovo osnivanje. Mnogi se pitaju: **vrijedi li to truda.**

Priča treća: **svo vrijeme sam govorio da je to dobra ideja**

U Peking u Hairou, septembra 1995. godine, u organizaciji Ujedinjenih nacija održana je Četvrta svjetska konferencija o ženama. To je bio najveći međunarodni sastanak u historiji jer se okupilo oko 50 000 žena iz vladinog i nevladinog sektora iz čitavog svijeta. Konferencija je okupila delegacije iz 189 zemalja članica UN (Savjet bezbjednosti je 19.09.1992.godine donio Rezoluciju 977, koju je prihvatila Generalna skupština UN, o suspenziji Jugoslavije kao člana UN tako da vladine predstavnice SRJ nijesu mogle učestvovati na Pekinškoj konferenciji) i imala je dva radna cilja. Prvi cilj je bio da se čuju izvještaji zemalja članica o implementaciji Najrobijskog dokumenta «Strategija za razvoj žena do 2000. godine», dok je drugi cilj bio da se usaglasi i prihvati tekst dokumenta «Platforma za akciju».

Uspjeh konferencije u Peking u je bio što je podstakla da se položaj žena u svijetu shvati ozbiljno i što dokument «Platforma za akciju» sadrži najvažnija pitanja za život žene, među kojima su i neka koja do tada nijesu prepoznata u dokumentima UN. «Platformom za akciju» se zahtijeva preduzimanje konkretnih radnji u stvaranju mirnog, pravednog i humanog svijeta koji se bazira na poštovanju, između ostalog, načela jednakosti za sve ljude.

Na koji način će država poštovati dokumente Ujedinjenih nacija i koliko će institucionalno raditi na unapređivanju ženskih ljudskih prava jeste važno pitanje svake žene, ali i važno pitanje svih i muškaraca i žena svjesnih da nema demokratskog razvoja ako u njemu ne učestvuju ravnopravno.

Odgovor na pitanje da li su države iskoristile dokumenta iz Pekinga kao instrumente za akcije prosvjećivanja žena o njihovim pravima i senzibilisanja institucija o tome šta još da urade za ženska ljudska prava pokušao se dobiti 2000.godine kao i u februaru 2005.godine.

Žene u Crnoj Gori hoće da promijene postojeće stanje. Hoće da učine više za sebe ali i za druge tako što će se više angažovati i tako uspjeti da

utiču na liste prioriteta u politici i javnom životu. Pokazuju da politika nije samo rasprava o raspodjeli vlasti i funkcija, odlučivanje o ratu i miru, izborima, političkim partijama već da je politika i tretman žene u društvu i porodici, reproduktivna prava i slobode, eliminisanje svih oblika nasilja prema ženama, iste mogućnosti u obrazovanju i zapošljavanju. Pokazuju da je društvo u čijem razvoju na ravnopravan način utiču i muškarci i žene humanije i prosperitetnije. To je društvo spremnije za promjene i za izazove koje nudi XXI vijek.

Mnogi muškarci i žene, ipak, još uvijek nijesu svjesni rodno podijeljenih uloga i ograničenja koje one prouzrokuju. Ograničenja koja ne nanose probleme samo ženama, već i muškarcima jer iako ne vidimo stvari istim očima jednako osjećamo njihov uticaj. To je kao poredjenje naše predstave o Paklu sa jednom u prevodu Biblije na eskimski jezik gdje je Pakao prikazan kao vječni snijeg i led. Nije bilo vatre ali je bio Pakao.

Žene u Crnoj Gori, kao i muškarci, traže snažnije približavanje Evropi, sa posebnim senzibilitetom prate političke procese i traže veći dio učešća u formalnoj vlasti kako bi mogle da utiču na mijenjanje političke kulture, prioriteta i tradicionalnog sistema vrijednosti.

Kancelarija za ravnopravnost polova Vlade Republike Crne Gore ima namjeru da utiče na unapređenje svijesti o značaju ženskih prava za proces demokratizacije, napredak i mir, kao i da podstakne rad na postizanju ciljeva predviđenih «Platformom za akciju» saradjujući sa drugim subjektima, prvenstveno sa predstavnicima civilnog društva. Ženska ljudska prava, kojima tek predstoji puna afirmacija iako su protekle decenije od opredjeljenja da su ljudska prava i ženska prava, ostvarivaće se kroz ostvarivanje programski zacrtanih ciljeva u «Platformi za akciju» koja je integralni dio Pekinške deklaracije. A Pekinška deklaracija jeste dugoročna globalna agenda ženskih ljudskih prava.

Nacionalni plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti (NPA) predstavlja funkcionalnu politiku za rješavanje problema neravnopravnosti muškaraca i žena. Taj dokument je jedan od mehanizama za postizanje rodne ravnopravnosti i zato je Kancelarija za ravnopravnost polova Vlade Republike Crne Gore, u namjeri da utiče na unapređenje svijesti o značaju ženskih prava za proces demokratizacije, započela izradu NAP-a. Tekst NAP-a će odražavati lokalne napore u kontekstu međunarodnog pokreta za postizanje ravnopravnosti polova, odnosno u ovom trenutku će odražavati prioriteta pitanja za unapređenje položaja žena.

Kancelarija za ravnopravnost polova Vlade Republike Crne Gore i 11 nevladinih organizacija (Anima- ŽINEC, Artis, Žene za bolje sutra,

Ženska akcija, Liga žena glasača, Novi horizonti, SOS telefon Berane, SOS telefon Nikšić, SOS telefon Podgorica, Forum žena Crne Gore i Centar za preduzetništvo i ekonomski razvoj) su se saglasile da će, na osnovu međusobnog povjerenja i u duhu prijateljske saradnje, raditi na izradi Nacionalnog plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori, uz podršku Programa za razvoj Ujedinjenih nacija za Srbiju i Crnu Goru - Kancelarija u Podgorici i UNIFEM-a Kancelarija u Bratislavi. NPA će se zasnivati na Pekinškoj deklaraciji i Platformi za akciju, završnim dokumentima Posebnog zasijedanja UN Peking +5 i na Konvenciji o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena.

Ženama u Crnoj Gori treba omogućiti uživanje punih prava u porodici, na radnom mjestu i društvu, te će NPA utvrditi aktivnosti koje će imati mjerljive rezultate pri stvaranju uslova za uspješno rješavanje uočenih problema, kao i pri samom prevazilaženju problema.

Nacionalni plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti Crne Gore predstavlja razvojni dokument za implementaciju politike rodne ravnopravnosti. Zasnovan je na međunarodnim i domaćim pravnim izvorima koji tretiraju problematiku rodne ravnopravnosti. Ovu politiku nemoguće je odvojiti od jednakog priznavanja, uzivanja i zaštite ljudskih prava, realizacije socijalne pravde i sastavni je dio održivog razvoja. Takođe, rodna ravnopravnost, kako na zakonskom, političkom tako i na nivou stvarnosti je nužna pretpostavka koja Crnu Goru približava evropskim integracijama i krugu zemalja Evropske Unije ali i ispunjavanju postojećih obaveza kao države članice Savjeta Evrope.

NPA se radi za period od dvije godine i to za oblasti definisane Pekinškom deklaracijom i Planom za akciju. Od 12 kritičnih oblasti u kojima je najizraženija rodna neravnopravnost u Pekinškoj deklaraciji (siromaštvo, obrazovanje, zdravlje, nasilje nad ženama, oružani sukobi, ekonomija, donošenje odluka, institucionalni mehanizmi, ljudska prava, mediji, zaštita prirodne okoline i prava ženskog djeteta) opredijelili/e smo se za 7 oblasti u kojima treba u narednom vremenskom periodu djelovati u cilju postizanja rodne ravnopravnosti. U izradi su korištena nacionalna, regionalna i globalna iskustva u kreiranju i implementaciji Nacionalnog plana aktivnosti.

NPA će biti usmjerena na uklanjanju stereotipa da *de jure* jednakost automatski znači i *de facto* ravnopravnost polova.

Zakon o rodnoj ravnopravnosti, koji je stupio na snagu 8. avgusta 2007. godine, propisuje da Vlada donese NAP u roku od devet mjeseci od stupanja na snagu Zakona.

U Crnoj Gori se sprovode socijalne, ekonomske i zakonodavne reforme. Reformska politika posebno ističe značaj principa i prava EU. Iako postoji svijest o značaju integracije u međunarodnu zajednicu i njene organizacije (SE i EU), kao i o potrebi poštovanja međunarodnih standarda, u procesu harmonizacije našeg prava sa pravom EU često se zaboravlja potreba poštovanja ženskih prava, kao i ravnopravnosti polova.

Amsterdamskim ugovorom iz 1997, kojim je Unija iz ekonomske prerasla u političku zajednicu, regulisan je princip jednakog tretmana za muškarce i žene i zabrana diskriminacije po osnovu pola. Mnoga dokumenta UN i SE, takođe govore o ovome.

Žene u Crnoj Gori prepoznale su značaj učešća u kreiranju procesa tržišne transformacije i integracija u međunarodnu zajednicu. Znaju da one moraju nametnuti ugrađivanje principa rodne ravnopravnosti u te procese. Reforme se moraju sprovoditi sa saznanjem da muškarci i žene nemaju iste startne pozicije. Razlike između njih bi se mogle produbiti ako se o ovome ne bude vodilo računa. Svjesne da je diskriminacija po osnovu pola politički neprihvatljiva ali skupa kako za žene tako i za državu, žene se sve više angažuju. Nijedna država nije toliko bogata da se odrekne polovine svojih razvojnih kapaciteta. Nijedna država, dakle, ne bi trebala bez aktivnog učešća žena da kreira i sprovodi svoje reforme.

Internet, kao moderna tehnologija, spaja i nudi sve što čovjek misli da mu treba: i informacije i zapise znanja gomilanih vjekovima. Ako je svaka ljudska duša po jedan lični softver da li će mreža imati dovoljno petlji ako se isključe ženske duše? Da li bi tada mrežom bila ulovljena sva potrebna znanja?

Naravno da je potrebno da se žene aktivnije uključe u kreiranje društva u kome žive i njegove budućnosti. Zato sam svo vrijeme i govorila da je ravnopravno učešće žena i muškaraca u razvoju društva **dobra ideja**.

UPOTREBA RODNO SENZITIVNOG JEZIKA¹

Naizged nespojive pojave jezik i ravnopravnost polova i te kako su povezane. U novije vrijeme one su predmet izučavanja lingvista i drugih naučnika tako da smo dobili više knjiga i naučnih radova o različitim aspektima jezika i pola u kojima se sagledavaju opštije tendencije u odnosu jezika i društvenih promjena.

Priroda čovjeka kao društvenog bića podrazumijeva s jedne strane postojanje društvenih zajednica i s druge određuje mjesto pojedinca u njima. Osnovno sredstvo za komunikaciju unutar i između društvenih grupa jeste jezik. Zato pojam društvenog bića uključuje pojam jezičkog bića, a tema odnosa jezika i društva postaje neiscrpna. Nastali zajedno, društvo i jezik samo tako i opstaju, jedno bez drugog izgubilo bi mogućnost svoga postojanja. Uzajamna uslovljenost jezika i društva je neosporna a veza među njima je dvosmjerna: nejezičke pojave utiču na jezičke i obrnuto jezičke pojave utiču na nejezičke. Svaka ljudska kultura, svaki ljudski kolektiv ima onakav jezik kakav im je potreban da efikasno ostvaruje osnovnu ulogu instrumenta društva i kulture kojima kao sredstvo za sporazumijevanje i stvaranje služi. Sve promjene koje se dešavaju u društvu nužno se odražavaju na jezik posebno na njegov leksičko-semantički nivo upravo onaj koji reflektuje sadržaje o kojima se u datoj zajednici govori. Dakle, ako u jednoj društvenoj zajednici postoji disriminacija bilo koje vrste prema rasi, nacionalnoj pripadnosti, konfesiji, polu, ta će se disriminacija reflektovati i kroz jezik. Ili pojednostavljeno, sve što imamo u životu pojedinca ili društva naći ćemo i u jeziku kojim se oni služe.

U crnogorskom društvu vlada diskriminacija zasnovana na rodnoj podjeli sa svim mehanizmima koji vrše reprodukciju potčinjenosti žene. Patrijarhalno društvo sa posebnom filozofijom života i sistemom vrijednosti iznjedrilo je konstrukcije tipa: » čovjek-žena» za ženu koja se odlikuje najboljim ljudskim osobinama i obrnuto za muškarca bez ikakvih kvaliteta ili sa manama koje svakako ne mogu biti samo ženske već opšteljudske, reći će se da je «žena» i što je najgore to je za njega najveća moguća uvreda.

Skoro u svim jezicima jedna riječ «čovjek» označava istovremeno dva pojma: čovjek kao vrsta i i muškarac kao jedan od pojmova vrste. Samim

¹ Predavanje održano na Konferenciji „Rodnosenzitivna upotreba jezika“ koju je organizovala Kancelarija za ravnopravnost polova Vlade RCG 21. februara 2006. godine

tim što je muškarac on jeste i čovjek, dok za ženu to nije izvjesno. Da bi žena bila čovjek ona to mora «debelo» da zasluži. Naziv za ženu je i «stopanica», to je ona koja je iza čovjeka koja gazi u njegove stope. Ženski porod nijesu djeca nego «šćeri» pa bi nekadašnji, ne svakako današnji, Crnogorac rekao- «imam dva đeteta i tri šćeri» za porod koji sačinjavaju dva sina i tri kćeri. Nijesu ovo usamljeni primjeri u ovakvom tretiranju žene. Jedna anegdota kaže da se davno u staroj Grčkoj, na jednoj skupštini vodila rasprava o tome da li žena pripada ljudskoj ili životinjskoj vrsti i da je navodno jedva prevagnulo mišljenje da pripada ljudskoj vrsti.

Interesovanje za probleme odnosa pola i jezika prvi put se javlja u 17.vijeku, tačnije 1664.godine, kada Breton u svom rečniku «Dictionnaire Caraibe Francaise» govori o razlici između govora muškarca i žena. Poslije njega o ovoj problematici pišu Rošefor i Jespersen, a tek pojavom feminističkog pokreta naročito od početka sedamdesetih do danas intenziviraju se istraživanja međuzavisnosti jezika, pola i društva. U okviru bolje teorijske osnove raspravlja se o međuzavisnosti jezičke strukture i onih koji se jezikom koriste. Različita istraživanja otvorila su i niz različitih pitanja kao što su :

- Da li muškarac i žena različito govore?
- Kako pripadnost polu utiče na verbalno ispoljavanje?
- Kakav je odnos između jezičkih sredstava i pola govornika?
- Kako žena govori?
- Kako se o ženi govori?

Odgovori na ova pitanja tražila su se u različitim disciplinama: sociolingvistici, psiholingvistici, antropološkoj lingvistici, analizi diskursa, retorici i slično. Pregled radova, autora, teorija o jeziku i polu i rezultata istraživanja možemo pročitati u radu uvažene profesorke Svenke Savić pod nazivom «Jezik i pol-Istraživanja u svetu» u kojem preporučuje metod analize diskursa kao pogodaniji od ostalih za opise odnosa jezika i pola, jer ovaj pristup omogućava da se polne razlike istovremeno sagledavaju kroz više varijabli relevantnih u datom kontekstu.

U Crnoj Gori o odnosima jezika i pola sporadično se pisalo u nauci o jeziku. Sve inicijative za borbu protiv diskriminacije žene i u jeziku poticale su od ženskih asocijacija i organizacija koje su već dale rezultate. Tako je projekat nevladine organizacije ANIMA «Rodni stereotipi u udžbenicima za osnovnu školu u Crnoj Gori» u kojem autorke analizom udžbenika u upotrebi pokazale da se u njima nudi i održava stereotipna slika o rodnim ulogama u Crnoj Gori kroz institucionalizovan način -osnovnoškolsko obrazovanje. Danas je posve drugačije u novim udžbenicima koji se rade u Zavodu za udžbenike strogo se vodi računa da se i u jeziku, ilustracijama, tekstovima odražava ravnopravnost polova. Rodnosenzitivna orijentacija u udžbenicima ogleda se i u obraćanju učenicima dosledno u oblicima i muškog i ženskog roda.

Da se vratimo na lingvistički teren. Najčešći način da se ženska osoba učini nevidljivom, skrivenom je upotreba oblika muškog roda za označavanje zanimanja i titula žena. Ako pogledamo u knjige koje se bave tvorbom i specifičnostima obrazovanja imenica (Božo Ćorić, *Mocioni sufiksi u srpskohrvatskom jeziku*, Beograd, 1982), za označavanje bića ženskog pola naći ćemo uputstva kako se grade takve imenice i koji sufiksi se koriste pri tvorbi. Zatim, naći ćemo podatke o prirodi sufiksa, njihovom funkcionisanju, produktivnosti i međusobnoj konkurenciji. Iz perspektive ženskih naziva, bića ženskog pola najčešće se obilježavaju :

1. posebnim leksemama koje sa nazivima bića muškog pola čine leksičke parove: žena –muškarac, brat-sestra. Gramatička odlika im je poklapanje gramatičkog roda sa prirodnim,
2. imenicama tzv. opšteg roda a to su imenice koje uključuju dva semantička elementa-muški i ženski (profesor, pijanica, budala, pisac)
3. frazeološkim jedinicama tipa: žena- pisac, žena- pilot
4. izvedenim imenicama ženskog roda: profesorka, doktorica.

Od mogućnosti koje naš jezik pruža za tvorbu imenica nomina agentis et professionalis, a to su poslednja tri iz ponuđenog repertoara najčešće se koristi upravo onaj po žensku osobu najnepoželjniji. To je upotreba oblika takozvanog opšteg roda ili imenicama muškog roda označavaju se istovremeno i bića ženskog pola (Ana Kosić je *diplomirani pravnik, član Advokatske komore* i *predsjednik Društva ljubitelja prirode*; *Za sekretara Opštinskog odbora* izabrana je Jelena Bigović *diplomirani sociolog* i *profesor* u Nikšićkoj gimnaziji). Čak se takva upotreba preporučuje u jezičkim savjetnicima koje uglavnom pišu muškarci. Oni primijete rogozatnost rečenica: *Naš dekan je rekla* ili *Poznati psiholog i direktor* bolnice je otputovala. Svakako da primijete i neobičnost kongruencije i iz tog razloga preporučuju oblike u ženskom rodu dakle, zbog gramatike a ne zbog ukidanja disriminacije prema polu.

Za obilježavanje bića ženskog pola veoma je produktivan tvorbeni način što kao rezultat daje izvedene imenice ženskog roda koje predstavljaju semantičke i formalne korelative odgovarajućih muških naziva: doktor-doktorica, profesor- profesorka/ica (u ova dva primjera imamo sufisalnu sinonimiju) predsjednik - predsjednica, docent- docentkinja, učesnik- učesnica i sl. Ovaj tvorbeni način obilježavanja razlike u polu poznat je pod nazivom imenička mocija, sam proces tvorbe je moviranje a njegov proizvod zove se movirani femininum.

U crnogorskim medijima registrujemo kao češće oblike muškog roda za označavanje ženskih osoba (o ovome je pisala i Z.Radulović, *Movirani feminini kao konkurentna jezička sredstva*, u knjizi *Iz jezičke problematike*, Podgorica 2004). Ženske forme se nekako stidljivo i rijetko

upotrebljavaju često sa razumijevanjem da u muškom obliku nose veću težinu i ozbiljnost. Takva praksa se ne primjenjuje u ženskim časopisima i glasilima ženskih asocijacija što je rezultat promišljanja o ovoj temi i pokušaj ukidanja diskriminacije žena u jeziku i nastojanje da se u tom smislu nešto promijeni.

Slična situacija je i u Srbiji s tom razlikom što, kako nam pokazuju istraživači sa tih prostora (S.Savić, *Žena skrivena jezikom medija: kodeks neseksističke upotrebe jezika*) nekad se ženski oblici koriste da bi se diskreditovala osoba o kojoj se govori. Formom muškog roda za neku žensku osobu autori nekog novinskog teksta izražavaju poštovanje i pozitivan stav prema osobi o kojoj pišu: Vida Ognjenović, *ambasador* u Norveškoj, *naš dramsi pisac*; umrla *primarijus doktor* Zora Gligorovska, *doajen* psihijatrije...).

Ukoliko se koriste forme ženskog roda za titulu i zanimanje autori tekstova najčešće izražavaju negativan stav prema ženskoj osobi ili se ona omalovažava na taj način pogotovo ako je ona na visokoj upravnoj ili političkoj funkciji u vlasti ili opoziciji: Nema nezavisnog sudstva, kaže Gorica Gajević, *šefica* socijalističkog poslaničkog kluba; predloženo je da se pokrene postupak za razrešenje *predsednice* SO Jelene Dodir... Forme ženskog roda za titule i zanimanja koriste se onda kada ženska osoba pogriješi u poslu koji obavlja ili se ogriješi o očekivanja autora članka ili šire zajednice. Dakle, kad sve dobro funkcioniše, kad govorimo sa poštovanjem o ženi nosiocu titula i zvanja one će biti u muškom rodu, a kada ta žena padne u nemilost ili joj se želi što prigovoriti onda će njene titule i zvanja biti u ženskom rodu.

U Hrvatskoj štampi ženske forme su gotovo isključivo u upotrebi, a formiranje naziva za lica ženskog pola širokog je opsega. Tamo ćemo naći oblike: voditeljica, dizajnerica, sociologinja, diktatorica, spisateljica, studentica, slikarica, novinarka pri čemu uočavamo veću zastupljenost sufiksa-ica od sufiksa –ka koji su sufiksadni sinonimi. Ovo nam pokazuje da je hrvatski jezik tvorbeno aktivan i da se u njemu koriste mogućnosti pri gradjenju riječi koje on kao jezički sistem pruža.

Najveći otpor prodoru ženskih oblika za označavanje zanimanja i titula pokazuje administrativno- pravni stil. U ovom funkcionalnom stilu imamo specifične ustaljene konstrukcije i klišeje i u njemu je skoro nemoguće naći neki movirani femininum. Ako pogledamo bilo koji broj Biltena Univerziteta Crne Gore u kojem se objavljuju referati za izbore u zvanja univerzitetskih nastavnika zapazićemo odsustvo ženskih oblika, iako su veoma često referati pisani za profesorke ili docentkinje. Recimo, tamo možemo pročitati frazu kojom počinje svaki refetat bilo da se radi o

muškarcu ili ženi : Na raspisani konkurs *javio se jedan kandidat doktor...* a iza toga ide podjednako žensko i muško ime . Ponekad se desi da je vlastito ime Vanja ili Saša pa tek u biografiji otkrijemo da li se radi o ženi ili muškarcu. Najčešća forma je da je samo vlastito ime u ženskom a sve ostale odredbe, pa čak i predikat su u muškom rodu. Ovakav manir dosledan je i u izvještajima recezenata, vjerovatno da bi se održala ozbiljnost, akademičnost, jer ženske forme kao nove vjerovatno, ne bi imale tu uvjerljivost i naučnu težinu kao već ustaljene u muškom rodu. Tako recezenti pišu o kandidatkinjama za akademska zvanja kao da su muškarci pa ćemo u recenzijama naći iskaze tipa: *kandidat je učestvovao u pripremi...*; *kandidat posjeduje veliko pedagoško iskustvo i njegov rad ocjenjujem kao uspješan...*; *kandidat je nastavnik na predmetu...*

Imenička mocija kao tvorbena kategorija pod snažnim je dejstvom izvanlingvističkih faktora. Stanje u kojem dominiraju oblici muškog roda za označavanje titula i zanimanja odražava ranija vremena u kojima ženska lica nijesu mogla da se bave određenim zanimanjima Činjenica je da su se žene pokazale kao ravnopravne u svim poslovima i zanimanjima, a stari muški nazivi za ta zanimanja ostali su sada kao opšti rod. Teško je razumjeti zašto se sada u skladu sa promijenjenom realnošću kada žene dijele sa muškarcima gotovo sve funkcije i zanimanja i kada postoje vidjeli smo u jeziku i formalni i semantički uslovi za obilježavanje lica ženskog pola ili derivacijom ili pomoću određenih formanata. Dakle, iako u jeziku postoje mogućnosti one se u praksi ne koriste ili se koriste ali nedovoljno. Objašnjenje za ovu pojavu treba tražiti u izvanlingvističkim faktorima, kao što je dominacija patrijarhalnog principa i shvatanja a to bi se ipak moglo nazvati diskriminacijom u jeziku prije nego tradicionalizmom u jeziku.

PRAVO GLASA ŽENA U CRNOJ GORI

“I ko god se, ma iz kojih razloga, izoluje i ne učestvuje u zajedničkom djelovanju i govorenju, proigrava moć i postaje nemoćan, bez obzira na to kolika je njegova snaga i koliko su valjani njegovi razlozi.”

Hannah Arendt

Ravnopravnost među polovima, na ovim prostorima, je tema o kojoj se sve više govori. Patrijarhalni stav o podijeljenim ulogama muškarca i žene, kao i podjela na muške i ženske poslove, na žalost su još uvijek prisutni.

Pred zakonom su žene izjednačene u svim pravima i dužnostima sa muškarcima. Obrazuju se u istim školama, liječe u istim zdravstvenim institucijama, na istom su tržištu rada... U Crnoj Gori žene čine nešto više od 50% stanovništva. *Kolilo je njih na mjestima gdje se donose važne odluke, kreira politika, na mjestima gdje ima moći ?*

Kancelarija za ravnopravnost polova Vlade Crne Gore je osnovana marta 2003. godine. Na početku rada se moralo konstatovati da se u Crnoj Gori ne vodi rodno osjetljiva statistika, kao i da ne postoji kontinuirano praćenje procesa imenovanja žena na određene funkcije, tako da se nijesu mogli dobiti podaci za odgovor na prethodno pitanje. Zbog toga se krenulo u prikupljanje podataka, zaista ograničeno na period 1990-2003. godina.

Ravnopravno uključivanje žena u sve segmente života je neophodno za stvaranje prosperitetnog demokratskog društva.

Modernom čovjeku je sasvim prirodno da žene imaju biračko pravo. No, na ovim prostorima ono je ostvareno tek prije 60-tak godina. Za sticanje političkih sloboda, ali i kao mogućnost ostvarivanja ekonomske i društvene ravnopravnosti, pravo glasa žena, kao političko pravo, je imalo veliki značaj.

Žene i muškarci u Crnoj Gori imaju jednako aktivno i pasivno biračko pravo. Odgovarajući zakoni kojima je ovo pravo regulisano ne prave razliku u odnosu na pol i omogućavaju korišćenje ovoga prava svim licima starijim od 18 godina, bez obzira na pismenost, obrazovanje i imovinu. Pitanje je da li su stvoreni uslovi da se ovo pravo koristi pod jednakim uslovima. Naročito treba obratiti pažnju na dimenziju pasivnog biračkog

prava, odnosno prava da žene i muškarci ravnopravno budu birani/e u predstavničke organe.

Poslije Drugog svjetskog rata žene su na ovim prostorima stekle opšte biračko pravo. U Ustavu Federativne Narodne Republike Jugoslavije, prvom ustavu donijetom januara 1946. godine, utvrđeno je :

- ” Član 23 – svi građani, bez razlike na osnovu pola, narodnosti, rase, vjeroispovijesti, stupnja obrazovanja i mjesta stanovanja, koji su navršili 18 godina starosti, imaju pravo da biraju i da budu birani u sve organe državne vlasti. Biračko pravo je opšte, jednako i neposredno i vrši se tajnim glasanjem.
- Član 24 – žene su ravnopravne sa muškarcima u svim oblastima državnog, privrednog i društveno-političkog života.”

Tada je Ustavom, dakle, pozicija žena suštinski promijenjena i muškarci i žene su, deklarativno, izjednačeni u svim pravima.

Dobijanjem prava glasa, gledano sa aspekta položaja žena u društvu, nije se ostvarilo društvo jednakih mogućnosti i društvo oslobođeno predrasuda.

Suprotno međunarodnim standardima (Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima iz 1948. godine, Pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine, Konvencija o političkim pravima žena iz 1952. godine, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda iz 1950. godine, Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacija žena iz 1979. godine, itd), pravni sistem u Crnoj Gori još uvijek nije obezbijedio prihvatljiv nivo zaštite prava žena na aktivnu političku participaciju.

U Republici Crnoj Gori žene su uvijek predstavljale većinu stanovništva, tako je i prema podacima posljednjeg popisa stanovništva iz 2003.godine:

- Od 620.145 stanovnika žene su njih 314.920 (50,70 %).
- na 100 muškaraca dolazi 103 žene.

Srazmjerno (ne)zastupljenosti žena u raspodjeli političkih funkcija na državnom i lokalnom nivou opada ili raste njihova ukupna društvena moć. Važan indikator rodne (ne)ravnopravnosti svakako je i obim učestvovanja žena na mjestima gdje se donose odluke, tj. mogućnost neposrednog odlučivanja o važnim društvenim potrebama i interesima, a posebno o pitanjima i problemima značajnim za žene i njihov položaj (mjesto, uloga i značaj) u porodici, na tržištu rada i u društvu u cjelini.

Analizirajući podatke o zastupljenosti žena na odgovornim funkcijama političkog i javnog života u crnogorskom društvu postavlja se pitanje: da li žene u Crnoj Gori imaju moć u društvu srazmjernu svom učešću u

ukupnom stanovništvu, ali i srazmjernu svom obrazovanju i aktivizmu. Ostvarivanje pasivnog biračkog prava žene u Crnoj Gori koriste manje nego ostvarivanje aktivnog biračkog prava i ono pokazuje značajne oscilacije od uvođenja do danas.

Učešće žena u Skupštini RCG, u prvim decenijama socijalizma (1946-1974), je bilo malo i iznosilo je od 2,80% do 4,66%, sa izuztkom izbora 1963.godine kada je u Skupštinu RCG izabrano 15,35% žena. Ovi podaci potvrđuju da su pravo glasa i druga politička prava žena jako determinisana socijalno- kulturnim karakteristikama. Naime, 60-tih godina 20. vijeka bio je vidan trend pozitivnih promjena u raznim oblastima društvenog života kao posledica perioda liberalizma u Jugoslaviji.

Usvajanje Ustava 1974.godine i uvođenje delegatskog sistema značilo je i stabilizovanje učešća žena u Skupštini RCG. Zastupljenost svih društvenih kategorija, pa i žena, je bila pod budnom pažnjom kadrovika. Rezultat toga je povećanje uključenosti žena u odnosu na prethodni period i ona je iznosila od 7,88% do 12,73%.

<i>Učešće žena u Skupštini Republike Crne Gore od 1946. do 2007. godine</i>			
Mandatni period	Ukupno poslanika	Žena	Žena u %
1946-1950.	107	3	2,80
1950-1953.	161	7	4,34
1953-1958.	122	5	4,09
1958-1963.	150	7	4,66
1963-1969.	254	39	15,35
1969-1974.	254	9	3,54
1974-1978.	135	15	11,11
1978-1982.	165	13	7,88
1982-1986.	165	21	12,73
1986-1989.	165	17	10,30
1989-1990.	165	21	12,73
1990-1992.	125	6	4,80
1992-1996.	85	6	7,06
1996-1998.	71	6	8,45
1998-2001.	78	4	5,12
2001-2002.	77	8	10,39
2002-2004*	75	8	10,67
2005 (nije bilo izbora)	75	10	13,33

2006*	81	8	9,88
2007 (nije bilo izbora)	81	9	11.11
UKUPNO	2335	206	8,82%

* Ove godine nijesu uzete u konačan zbir

Kraj 20. i početak 21. vijeka za Republiku Crnu Goru, kao i za zemlje Srednje i Jugoistočne Evrope, je period obilježen značajnim reformama. Uvođenje parlamentarne demokratije, kao novog i dominantnog principa političke organizovanosti, podrazumijevalo je niz drugih promjena koje bi bile u funkciji osnaživanja parlamentarizma i demokratije u društvu. No, ulaskom u tranziciju u našem društvu je došlo do vidljive apstinencije žena iz političkog života. Prvi izbori za Skupštinu RCG poslije uvođenja višestranačkog sistema su to i pokazali jer je u tom skupštinskom sazivu bilo 4,80% žena. Na sljedećim izborima dolazi do procentualnog uvećanja učešća žena u Skupštini RCG, iako je u apsolutnim brojkama njihov broj ostao isti - 6, jer je u ovom mandatnom periodu broj poslanika/ca smanjen sa 125 na 85. Republički parlamentarni izbori održani 1998. godine su uticali da se i polna struktura republičke skupštine izmijeni. Naime u ovoj godini je izabrano manje parlamentarki - samo četiri (5,12%). Skupština RCG nakon izbora 2001. godine dobija prvi put u istoriji crnogorskog parlamentarizma predsjednicu - Vesnu Perović, a i povećanje učešća žena u skupštinskom sazivu. Takođe je važno reći da je u ovom mandatu prvi put osnovan Odbor za ravnopravnost polova, kao stalno radno tijelo. Naredni izbori, na žalost ne donose ništa novo. Učešće žena u skupštinskom sastavu stagnira na oko 11%.

Pored slabe prisutnosti žena na državnom političkom nivou vidno je i izrazito slaba participacija žena u skupštinama lokalnih samouprava. Sazivi lokalnih skupština u Crnoj Gori, u ukupnom prosjeku, za period 1990- 2002. godina, ne prelaze deprimirajućih 6,47%.

<i>Ukupan broj žena imenovanih na funkcije na lokalnom nivou</i>				
MANDATNI PERIOD	IMENOVANO	ODBORNICI I ODBORNICE	POTPREDSJEDNICI/ CE SKUPŠTINE OPŠTINE	PREDSJEDNICI/ CE SKUPŠTINE OPTINE
1990-1993.	UKUPNO	728	15	20
	ŽENA (%)	44 (6,0%)	0	/
1993-1996.	UKUPNO	634	15	21
	ŽENA (%)	33 (5,2%)	/	1 (4,76%)
1996-1998.	UKUPNO	585	18	21
	ŽENA (%)	34 (5,8%)	1 (5,5%)	/
1998-2002.	UKUPNO	617	24	21
	ŽENA (%)	39 (6,3%)	4 (16,6%)	/
2002.	UKUPNO	650	34	21
	ŽENA (%)	58 (8,9%)	1 (2,9%)	3 (14,28%)

<i>Zbirno za mandatne periode od 1990. do 2006. godine</i>	
UKUPNO IMENOVANIH ODBORNIKA I ODBORNICA	3214
UKUPNO ODBORNICA (%)	208 (6,47%)

Saziv Skupština opština 1998. g	Ukupno odbornika/ca	Ukupno odbornica	Odbornice u %
Cetinje	33	5	15,2
Tivat	32	4	12,5
Bar	34	4	11,8
Danilovgrad	33	3	9,1
Plužine	31	2	6,5
Kotor	33	2	6,1
Kolašin	34	2	5,9
Podgorica	54	2	3,7
Andrijevica	30	1	3,4
Budva	31	1	3,2
Ulcinj	32	1	3,1
Rožaje	33	1	3,0
H.Novi	33	1	3,0
Pljevlja	36	1	2,8
Bijelo Polje	38	1	2,7
Nikšić	42	1	2,4
Berane	35	0	0,0
Žabljak	31	0	0,0
Mojkovac	32	0	0,0
Plav	32	0	0,0
Šavnik	31	0	0,0
UKUPNO	720	32	4,4%

U cjelini analiziran proces imenovanja žena na neke od funkcija na lokalnom nivou u vremenskom razdoblju 1990-2002.godina, pokazuje da je prisutan pozitivan trend promjena u pravcu poboljšanja mjesta i uloge žena u lokalnim zajednicama. Argument za ovu tvrdnju je uzlazna linija u strukturi odbornica jer je u periodu 1990-1993.g njihovo učešće bilo 6%, a u 2002.godini 8,9%.

Ipak, neminovno je zaključiti da je mogućnost da žene u Crnoj Gori učestvuju u političkom odlučivanju daleko od stepena političke uključenosti žena u državama sa razvijenom demokratijom. Posebno je opominjuća činjenica da je u u radu višestranačkog parlamenta u Crnoj Gori prisutno manje žena nego u periodu sistema jednopartijske vlasti.

Pasivno pravo glasa žena - kako ga značajnije ostvariti

Da ponovim, žene u Crnoj Gori imaju opšte pravo glasa kao i muškarci, mogu da biraju i da budu birane. Takođe, nema ni bilo kakvih dodatnih zakonskih zahtjeva koji bi ženama onemogućili ostvarivanje tog prava. Kandidovanje žena je formalnopravno, zakonom omogućeno i izjednačeno sa kandidovanjem muškaraca. Međutim, nije obezbijeđen dovoljan demokratski mehanizam koji bi se ostvarila ravnopravnost u izbornom procesu, odnosno odgovarajuća politička zastupljenost žena u predstavničkim tijelima. O tome najbolje govore izborne liste za parlamentarne i lokalne izbore kao i nivo učešća žena u radu predstavničkih organa vlasti (parlament, opštinske skupštine).

Važno je istaći da se u Konvenciji o eliminisanju svih oblika diskriminacija žena, čija je potpisnica i Crna Gora, ističe da će države potpisnice preduzeti sve moguće mjere da eliminišu diskriminaciju nad ženama u političkom i javnom životu zemlje i da će osigurati ženama, u jednakoj mjeri kao i muškarcima, pravo da glasaju na svim izborima i javnim referendumima i da se kandiduju za izbore u svim javno izabranim tijelima (član 7(a) Konvencije), kao i da se usvajanje privremenih mjera od strane država potpisnica koje su usmjerene ubrzanju stvarne ravnopravnosti između žena i muškaraca ne treba se smatrati diskriminacijom (član4). Zbog sporosti kojom se povećava broj žena u politici, žene širom svijeta su u stalnoj potrazi za djelotvornijim metodama povećanja svoje zastupljenosti. Često se kao jedan od najuspješnijih mehanizama spominju kvote- ženske ili rodno neutralne kvote.

Na području post jugoslovenskih država realizovane su ustavne i zakonodavne inicijative u cilju značajnog povećanja participacije žena u institucijama političke vlasti. Tako je u Republici Srbiji Zakonom o izboru narodnih poslanika ozakonjena kvota za manje zastupljeni pol, pa član 40a glasi:

„Na izornoj listi među svaka četiri kandidata po redosledu na listi (prva četiri mesta, druga četiri mesta i tako do kraja liste) mora biti po jedan kandidat - pripadnik onog pola koji je manje zastupljen na listi, a ukupno na izornoj listi mora biti najmanje 30% kandidata manje zastupljenog pola na listi.

Ako izborna lista ne ispunjava uslove iz stava 1. ovog člana smatraće se da sadrži nedostatke za proglašenje izborne liste, a predlagač liste biće pozvan da otkloni nedostatke liste, u skladu sa ovim zakonom.

Ako predlagač liste ne otkloni nedostatke iz stava 2. ovog člana, Republička izborna komisija odbiće proglašenje izborne liste u skladu sa ovim zakonom.“

Aktivnosti ženskog nevladinog sektora i ženskih političkih grupa i organizacija u poslednjoj deceniji su, u odsustvu pravnih standarda kojim bi se favorizovala minimalna zaštita žena u političkom procesu, ovaj problem učinile vidljivim i pokušavale ga riješiti.

Ne postoje podaci o procentu žena-članica crnogorskih političkih partija kao ni broju žena koje koriste aktivno biračko pravo na izborima. Nijesu poznate pozitivne mjere akcije ili slične mjere koje ženama omogućavaju afirmaciju svojih vrijednosti unutar političkih partija. No, vidljivo je da su političke partije kao organizatori i promoteri političkih aktivnosti i glavni nosioci političkog udruživanja i djelovanja ostale nezainteresovane za stvarne promjene na planu povećanja učešća žena u političkom odlučivanju.

Istraživanje javnog mnjenja i analiza političkog i društvenog aktivizma žena pokazala su da postoji njihova znatno veća zainteresovanost za oblast politike od važećih stereotipnih predstava ili nivoa njihove trenutne političke participacije (Analiza o političkom aktivizmu žena u Crnoj Gori iz januara 2001. godine, rađena od strane agencije DAMAR iz Podgorice za potrebe projekta NVO-e „Ženska akcija“).

Radna grupa za jednakost polova Pakta za stabilnost je tokom 2000. i 2001. godine, u saradnji sa NVO, organizovala seminare za žene iz političkih partija. Taj ciklus edukacije je završen prijedlogom sporazuma sa političkim partijama o većem učešću žena u Skupštini RCG (pripremila ga NVO „Ženska akcija“, koja je januara 2002. pripremila i Prijedlog Zakona o dopunama Zakona o izboru odbornika i poslanika kao jedan model zastupljenosti žena u parlamentu). Sporazum je potpisalo šest parlamentarnih partija, a u njemu je stajalo da će se odlukama mjerodavnih partijskih organa TEŽITI izboru 30% žena u Skupštinu RCG. I težilo se, zalagalo se, ali kako nije bilo zakonske obaveze Skupština RCG je nakon izbora imala 10,67% žena.

Nakon četiri godine pokrenuta je slična inicijativa kako bi se političke partije postakle da vode politiku rodno balansiranog predstavljanja. Tako su predstavnici/e svih parlamentarnih političkih partija potpisali/e su Deklaraciju o rodnoj ravnopravnosti 8. aprila 2006.godine (u okviru projekta „Žene to mogu- žene u politici“ koji je realizovala NVO „Forum žena“ uz podršku Norveške narodne pomoći) . U Deklaraciji stoji da će partije inicirati i pratiti inicijativu za donošenje Zakona o izmjenama i dopunama zakona o izboru odbornika i poslanika u Crnoj Gori kojima će se uvesti kvote za manje zastupljeni pol i to najmanje 30% žena na izbornim kandidatskim listama i među izabranim u predstavnička tijela na svim nivoima.

Par mjeseci nakon potpisivanja Deklaracije (septembar 2006) su održani izbori i evo kako su žene zastupljene na izbornim listama:

- Srpska lista 9,87% žena,
- Demokratska stranka Crne Gore 14,70%,
- Liberalna partija Crne Gore i Bosnjačka stranka 27,16%,
- Koalicija za evropsku Crnu Goru / Milo Djukanovic/DPS, SDP 15%,
- SNP, NS i DSS 17%,
- Pokret za promjene 18,51%,
- Gradjanska lista – Gradjanska partija i Zelena stranka 17%,
- Forca 10%,
- Koalicija Demokratski savez u CG i Partija demokratskog prosperiteta 10%,
- Demokratska unija Albanaca 20%.

Na osnovu uvida u izborne liste političkih partija može se zaključiti da u kandidacionom postupku unutar političkih partija nije zastupljena puna ravnopravnost polova.

Idealno bi bilo da se problem riješi u praksi političkih partija, koje su glavni subjekti kandidovanja i koje, po Zakonu o političkim partijama, imaju obavezu da u svojim dokumentima promovišu rodnu ravnopravnost no nemaju obavezu da je sprovode u praksi. Međutim, kako partije u Crnoj Gori ne prepoznaju svoju obavezu mislim da je najprimjereniji model zakonsko obavezivanje partija da u svoje kandidatske liste uključe minimum 30% žena. Samo tako se može stvoriti ženama perspektiva djelotvornog učešća u javnom životu. To je način da se ostvari podjela mći i odgovornosti sa muškarcima.

Zato je Kancelarija za ravnopravnost polova Vlade RCG, u saradnji sa fondacijama «Konrad Adenauer Stiftung» i «Eduardo Frei», organizovala konferenciju „Uloga žena u politici i procesima odlučivanja - Kvota za žene neophodan početni mehanizam“, u aprilu 2006.godine u Podgorici, na kojoj su učesnici/e konferencije, pripadnici/e političkih partija, civilnog društva i zaposleni/e u organima državne uprave, zatražili/e da se učine izmjene i dopune Zakona o izboru odbornika i poslanika kako bi kvote za manje zastupljeni pol postale sastavni dio izbornog zakonodavstva Crne Gore.

Uvođenje sistema kvota predstavlja kvalitativni skok u provođenju mjera za postizanje ravnopravne zastupljenosti muškaraca i žena. U isto vrijeme, uvođenjem sistema kvota otvara se cijeli niz pitanja a ponekad one izazivaju i snažan otpor. Koji su razlozi za uvođenje kvota kao mjere za povećanje političke prisutnosti manje zastupljenog pola? To su, između ostalih, da

kvote ne diskriminišu već nadoknađuju postojeće barijere koje sprečavaju manje zastupljeni pol da dobije ravnoprani udio političkih pozicija, žene imaju pravo da učestvuju u odlučivanju i utiču na društvene promjene, one imaju pravo na ravnopravnu zastupljenost, njihovo iskustvo je posebno u političkom životu. Veliki broj dokumenata UN, EU i SE, takođe, zahtijeva od država da uvedu mehanizme kojim će se garantovati veće učešće žena u političkom životu.

Kako u Crnoj Gori doći do kvota za manje zastupljeni pol?

Kancelarija za ravnopravnost polova Vlade RCG je podnijela Radnoj grupi Skupštine RCG zahtjev za uvođenje kvota, nudeći rješenje teksta izmjena i dopuna Zakona o izboru odbornika i poslanika koje je, ranije, pripremio civilni sektor a sada je dorađen u Kancelariji i ujedno podsjetila parlamentarne partije na Deklaraciju o rodnoj ravnopravnosti (u prilogu).

Neophodnost podsticanja procesa koji će omogućiti veće prisustvo žena u politici Crne Gore i u državnoj i lokalnim skupštinama, prepoznata je u Kancelariji za ravnopravnost polova. Taj proces ne smije da bude samo po imperativu međunarodne zajednice (posebno harmonizacije sa EU), već težnja Crne Gore da, po mjeri domaćih interesa, potreba i realnog interesovanja političke javnosti otvori prostor za veće učešće žena. Zato je važno izgraditi novi izborni sistem u Crnoj Gori na principima jednakih mogućnosti i ravnopravnosti muškaraca i žena.

Vjerujem da muškarci i žene moraju imati jednake mogućnosti, ista prava i obaveze. Samo ravnopravne/i mogu dati puni doprinos razvoju društva, a *«... moć iskrsava između ljudi kada djeluju zajedno...»*.

PRAVNI OKVIRI RAVNOPRAVNOSTI POLOVA

Kada govorimo o pravnim okvirima ravnopravnosti polova kod nas u Crnoj Gori, pravni okvir predstavljaju i/ili, prije svega, međunarodna dokumenta i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava, kako ona koja su ratifikovana i, samim tim imaju primat nad našim domaćim pravom i neposredno se primjenjuju, tako i ona koja nijesu ratifikovana, ali čije standarde želimo da dostignemo u reformskim procesima pridruživanja Evropskoj uniji.

Međunarodna dokumenta koja govore o potrebi uspostavljanja rodnog partnerstva u društvenom životu žena i muškaraca su brojna: Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima (1948), Konvencije o političkim pravima žena (1952), Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (1966), Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966), Deklaracije o eliminaciji svih oblika diskriminacije prema ženama (1967), Deklaracije o zaštiti žena i djece u slučaju opasnosti i oružanom sukobu (1974), Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (1979), Deklaracije o eliminaciji zlostavljanja žena (1993), Interameričke konvencije za prevenciju, kažnjavanje i eliminaciju nasilja nad ženama (Konvencija Belem do Para 1995), Pekinške deklaracije i Platforme za akciju (1995), Univerzalne deklaracije o demokratiji (1997), Opcionog protokola za Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama (1999) i Milenijumske deklaracije UN (2000), Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Evropske socijalne povelje, Direktive 76/207 EEC, Direktive 2002/73/EC i Preporuke R (90) 4 Savjeta Evrope (o eliminaciji seksističke upotrebe jezika).

Citiraću samo par stvari iz tih dokumenata, po nekom mom odabiru:

Prvi član *Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena*, definiše termin “diskriminacija žena” kao svako razlikovanje, izuzimanje ili uskraćivanje učinjeno na osnovu pola koje ima za efekat ili cilja na oštećenje ili negiranje priznavanja, uživanja ili vršenja prava od strane žena, bez obzira na njihov materijalni status, zasnivajući se na jednakosti muškaraca i žena, ljudskim pravima i osnovnim slobodama u političkom, ekonomskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili bilo kojem drugom polju”.

Prvi odjeljak *Univerzalne deklaracije o demokratiji* pod nazivom “Principi demokratije” navodi: “Uspjeh demokratije unaprijed pretpostavlja stvarno

partnerstvo između muškaraca i žena u vođenju poslova društvene zajednice gdje oni rade, podjednako i dopunjavaju jedni druge, uzajamno se obogaćujući iz međusobnih razlika”.

Aprila 1992. godine, *Savjet Međuplanetarne unije (IPU)* je izjavio: “Koncept demokratije će jedino imati pravo i dinamičko značenje, kada o politici i nacionalnom zakonodavstvu budu zajedno odlučivali muškarci i žene uz jednako poštovanje interesa i sposobnosti obje polovine stanovništva”.

Platforma za akciju Četvrte svjetske konferencije žena (Peking, 1995), uključuje “institucionalne mehanizme za unapređenje položaja žena” kao jednu od svojih dvanaest oblasti interesa.

Plan Međuplanetarne unije za otklanjanje sadašnje neravnoteže između učesća muškaraca i žena u političkom životu (Ženeva-Pariz 1994) uključuje:

- eksplicitno garantovanje principa jednakosti između muškaraca i žena u ustavu ili nekom drugom osnovnom aktu uatavne snage;
- donošenje posebnog zakona koji obezbjeđuje princip jednakosti;
- formiranje institucionalnih mehanizama za obezbjeđivanje poštovanja principa ravnopravnosti polova;
- pažljiv izbor terminologije i jezika koji se koriste u zakonodavstvu, a koji treba da izbjegava bilo kakvu diskriminaciju i polni stereotip.

U Crnoj Gori za sada su ispunjena tri od navedena četiri osnovna uslova, garantovana je jednakost u Ustavu i zakonima, usvojen je Zakon o rodnoj ravnopravnosti i osnovani su mehanizmi: u Vladi Kancelarija za ravnopravnost polova i u Skupštini Odbor za rodnu ravnopravnost.

Garancije date najvišim pravnim aktom Republike Crne Gore razrađene su nizom zakona kojima su uređeni radni odnosi, zapošljavanje, penzijsko i invalidsko osiguranje, obrazovnje, zdravstvena i socijalna zaštita, zaštita na radu, porodični odnosi, krivična djela i dr. Naime, odredbe ovih zakona jednako važe i za žene i za muškarce i ne bi se moglo reći da sadrže odredbe kojima se ograničavaju ili ugrožavaju prava žena odnosno daju veća prava muškarcima u odnosu na žene ili obrnuto.

Zakonom o radu (“Službeni list RCG”, br. 43/03) propisana je jednakost zaposlenih u ostvarivanju prava po osnovu rada, bez obzira na nacionalnu pripadnost, rasu, pol, jezik, vjeru, političko ili drugo uvjerenje, obrazovanje, socijalno porijeklo, imovno stanje i drugo lično svojstvo. Poslodavac je dužan da poštuje prava i jednakost zaposlenog/e u zaštiti prava, kao i

njegovu/njenu privatnost i dostojanstvo (član 3). Zakonom o zapošljavanju ("Službeni list RCG", br. 5/02) garantuje se jednakost nezaposlenih lica u ostvarivanju prava na zaposlenje, bez obzira na nacionalnu pripadnost, rasu, pol, jezik, vjeru, političko ili drugo uvjerenje, obrazovanje, socijalno porijeklo, imovno stanje i drugo lično svojstvo (član 2). Zakonom o radu i Zakonom o zaštiti na radu je regulisana zaštita zdravlja i bezbjednosti na radu za sve zaposlene, bez obzira na pol zaposlenog lica. Žene uživaju i dodatnu zaštitu vezanu za zaštitu materinstva i posebnu zaštitu zdravlja. Zakonima kojima je uređena oblast obrazovnja žene su, takođe, izjednačene u pravima i obavezama sa muškarcima. Prema članu 6. Zakona o visokom obrazovanju, visoko obrazovanje je dostupno svim licima, pod uslovima propisanim ovim zakonom i statutom ustanove, dok prema članu 7. u ostvarivanju prava na visoko obrazovanje nije dozvoljena diskriminacija po osnovu: pola, rase, bračnog stanja, boje, jezika, vjere, političkog ili drugog ubjeđenja, nacionalnog, etničkog ili drugog porijekla, pripadnosti nacionalnoj zajednici, imovinskom statusu, onesposobljenosti (invalidnosti) ili drugom sličnom osnovu, položaju ili okolnosti. Zakonom o visokom obrazovanju su data prava i obaveze iz oblasti studentskog standarda, tako da su sva prava za učenike/ce i studente/kinje predviđena Zakonom podjednako dostupna i muškarcima i ženama. Pozitivno zakonodavstvo i administrativna politika u Crnoj Gori obezbijeduju puni razvoj i emancipaciju žena.

Žene imaju kao i muškarci jednak pristup u zakonskim i političkim procesima, društvenim službama, zdravstvenoj i medicinskoj zaštiti, obrazovanju, programima za razvoj pismenosti, zapošljavanju, vlasništvu nad imovinom, kao i službama socijalne pomoći. Žene i muškarci imaju jednako aktivno i pasivno biračko pravo. Odgovarajući zakoni kojima je ovo pravo regulisano ne prave razliku u odnosu na lica različitog pola i omogućavaju korišćenje ovoga prava svim licima starijim od 18 godina, bez obzira na pismenost, obrazovanje i imovinu. Zakonom o izboru odbornika i poslanika ("Službeni list RCG", br. 4/98, 17/98, 14/00, 9/01, 41/02 i 46/02) ženama je obezbijeđeno ravnopravno učestvovanje u izbornim procesima. One imaju jednako pravo da biraju i budu birane kao i muškarci. U porodičnom zakonodavstvu u Republici Crnoj Gori žena i muškarac potpuno su izjednačeni u ličnim i imovinskim pravima, što proizilazi iz šireg ustavnog principa o zabrani bilo koje diskriminacije u društvu. Ravnopravnost postoji u bračnim odnosima i odnosima prema zajedničkoj djeci. Ravnopravan položaj muškaraca i žena obezbijeđen je i u oblasti starateljstva, usvojenja i izdržavanja. Supružnici su ravnopravni u braku, sporazumno određuju mjesto stanovanja, nezavisni su u izboru rada i zanimanja i sporazumno odlučuju o podizanju zajedničke djece i o tome kako će urediti međusobne odnose i obavljati poslove koji se tiču bračne zajednice. Procesnim zakonima (ZKP, ZPP, ZIP) obezbijeđena je poptuna

ravnopravnost žena i muškaraca tokom ovih postupaka držeći se osnovnog načela da su svi jednaki pred sudom i da mogu preduzimati sve potrebne radnje tokom postupaka, ravnopravno žene i muškarci zavisno o njihovom svojstvu u postupku. Unutrašnja regulativa po pitanju državljanstva (Zakon o crnogorskom državljanstvu Sl. list 41/99) i putnih isprava (Zakon o putnim ispravama jugoslovenskih državljanina Sl. list SRJ br. 33/96) ne poznaje terminologiju žena - muškarac; majka - otac; kćerka - sin. Naime pominju se termini: lice, roditelji i djeca, što podrazumijeva lica oba pola i naravno ostvarivanje prava pod jednakim uslovima. U Zakonu o sportu žena je priznata kao pravni subjekt ravnopravno sa muškarcem. Zakonodavstvo ne odvaja ženu od muškarca u pogledu uslova za zaključenje kredita i drugih transakcija vezanih za vlasništvo, u pogledu trgovinskih transakcija, te ona može zaključivati sve ugovore u svoje ime i za svoj račun. Žene imaju ista vlasnička prava kao i muškarci. Mogu biti nositeljke testamenta i upravljanja zaostavštinom. U pogledu slobode kretanja i slobodnog izbora mjesta boravka prava žena i muškaraca su izjednačena. Povreda ravnopravnosti, pa i po osnovu razlika u pogledu pola, sankcionisana je odredbama člana 159. Krivičnog zakonika («Sl. List RCG», br. 70/03).

ZAKON O RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI¹

I OSNOVNE ODREDBE

Član 1

Ovim zakonom uređuje se način obezbjeđivanja i ostvarivanja prava po osnovu rodne ravnopravnosti, u skladu sa međunarodnim aktima i opšte prihvaćenim pravilima međunarodnog prava, kao i mjere za eliminisanje diskriminacije po osnovu pola i stvaranje jednakih mogućnosti za učešće žena i muškaraca u svim oblastima društvenog života.

Član 2

Rodna ravnopravnost podrazumijeva ravnopravno učešće žena i muškaraca u svim oblastima javnog i privatnog sektora, jednak položaj i jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava i sloboda i korišćenje ličnih znanja i sposobnosti za razvoj društva, kao i ostvarivanje jednake koristi od rezultata rada.

Član 3

Državni organi, organi državne uprave i lokalne samouprave, javne ustanove, javna preduzeća i druga pravna lica koja vrše javna ovlašćenja (u daljem tekstu: organi) dužni su da, radi postizanja rodne

¹ Zakon je objavljen u Službenom listu br. 46/07 od 31. jula 2007. godine

ravnopravnosti, u svim fazama planiranja, donošenja i sprovođenja odluka, kao i preduzimanja aktivnosti iz svoje nadležnosti ocjenjuju i vrednuju uticaj tih odluka i aktivnosti na položaj žena i muškaraca.

Član 4

Diskriminacija po osnovu pola je svako pravno ili faktičko, neposredno ili posredno razlikovanje, privilegovanje, isključivanje ili ograničavanje zasnovano na polu zbog kojeg se nekom licu otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava i sloboda u političkom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, sportskom, građanskom i drugim područjima javnog života.

Diskriminacijom, u smislu stava 1 ovog člana, smatra se i seksualno uznemiravanje, podsticanje drugog lica na diskriminaciju, kao i korišćenje riječi u muškom rodu kao generički neutralne forme za muški i ženski rod.

Diskriminacijom iz stava 1 ovog člana, ne smatra se pravo žena na zaštitu materinstva, kao i propisanu posebnu zaštitu na radu zbog bioloških karakteristika.

Član 5

Diskriminacijom, u smislu ovog zakona, ne smatraju se opšte i posebne mjere, donijete ili preduzete radi otklanjanja i sprječavanja nejednakog tretmana žena i muškaraca, otklanjanja posljedica nejednakog tretmana žena i muškaraca i promovisanja rodne ravnopravnosti.

Član 6

Niko ne može trpjeti štetne posljedice zbog toga što je kao svjedok/inja ili žrtva diskriminacije po osnovu pola dao/la iskaz pred nadležnim organom ili upozorio/la javnost na slučaj diskriminacije po osnovu pola.

Član 7

Izrazi upotrijebljeni u ovom zakonu, imaju sljedeća značenja:

1. **rod** je društveno uspostavljena uloga žena i muškaraca u javnom i privatnom životu koja se razvila na biološkoj razlici polova;
2. **pol** predstavlja biološku karakteristiku po kojoj se razlikuju ljudska bića na muška i ženska;
3. **jednake mogućnosti** podrazumijevaju nepostojanje ograničenja po osnovu pola za učešće muškaraca i žena u političkoj, ekonomskoj, društvenoj, kulturnoj i drugim oblastima društvenog života čime se obezbjeđuje ostvarivanje njihovih prava i sloboda;
4. **nejednak tretman** je svako postupanje kojim se pravi razlika između muškaraca i žena zato što pripadaju različitim polovima ili se neopravdano daje prednost licu jednog pola u odnosu na lice drugog pola;

5. **neposredna diskriminacija po osnovu pola** postoji kad se lice tretira ili može biti tretirano nepovoljnije u odnosu na lice drugog pola, u istoj ili sličnoj situaciji, isključivo po osnovu pola;
6. **posredna diskriminacija po osnovu pola** postoji kad propis, drugi akt, kriterijum ili radnja, u istim ili sličnim okolnostima, dovodi u nepovoljniji položaj lice jednog pola u odnosu na lice drugog pola;
7. **nasilje po osnovu pola** je djelo kojim se nanosi ili može biti nanijeta fizička, mentalna, seksualna ili ekonomska šteta ili patnja, kao i prijetnja takvim djelom koja ozbiljno sputava lice da uživa u svojim pravima i slobodama u javnom ili privatnom životu, uključujući porodično nasilje, incest, silovanje i trgovinu ljudima;
8. **seksualno uznemiravanje** je svako neželjeno fizičko, verbalno ili neverbalno ponašanje seksualnog karaktera, koje ima za cilj ili predstavlja povredu ličnog dostojanstva ili kad stvara stanje straha, neugodno, agresivno, ponižavajuće ili uvredljivo stanje;

II OPŠTE I POSEBNE MJERE

Član 8

Rodna ravnopravnost se obezbjeđuje opštim i posebnim mjerama.

1. Opšte mjere

Član 9

Opšte mjere su zakonom propisane mjere kojima se u određenoj oblasti zabranjuje diskriminacija po osnovu pola ili naređuje odgovarajuće ponašanje u određenim uslovima, radi postizanja rodne ravnopravnosti, i propisuju sankcije za slučaj povrede propisanih zabrana odnosno naredbi.

Opšte mjere obuhvataju i mjere utvrđene drugim aktima (deklaracije, rezolucije, podzakonski akti i sl), čiji je cilj ostvarivanje rodne ravnopravnosti.

Član 10

Skupština Republike Crne Gore i Vlada Republike Crne Gore (u daljem tekstu: Vlada) će, u okviru svojih nadležnosti, primjenjivati principe rodne ravnopravnosti, a naročito princip rodno balansirane zastupljenosti prilikom izbora i imenovanja na određene funkcije, obrazovanja radnih tijela i utvrđivanja sastava zvaničnih delegacija.

Član 11

Opština, glavni grad i prestonica (u daljem tekstu: opština) u okviru svojih nadležnosti, podstiču i ostvaruju rodnu ravnopravnost odnosno preduzimaju mjere i aktivnosti od značaja za ostvarivanje rodne ravnopravnosti.

Član 12

Političke stranke, svojim aktima, određuju način i mjere za postizanje rodno balansirane zastupljenosti žena i muškaraca u svojim organima, na kandidacionim listama za izbor poslanika i odbornika, u izabranim klubovima poslanika i odbornika i za izbor na javne funkcije na svim nivoima.

Član 13

Mediji promovišu rodnu ravnopravnost kroz programsku koncepciju.

Član 14

Statistički podaci i informacije koji se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju u organima, privrednim društvima i drugim pravnim licima, kao i kod preduzetnika/ce moraju biti iskazani po polnoj pripadnosti.

Statistički podaci i informacije iz stava 1 ovog člana sastavni su dio zvanične statistike u Republici Crnoj Gori (u daljem tekstu: Crna Gora) i dostupni su javnosti u skladu sa zakonom.

2. Posebne mjere

Član 15

U oblastima društvenog života, u kojima je utvrđena nejednaka zastupljenost žena i muškaraca, odnosno nejednak tretman lica jednog pola u odnosu na lica drugog pola, mogu se preduzimati posebne mjere za obezbjeđivanje i unapređivanje rodne ravnopravnosti.

Nejednaka zastupljenost, u smislu stava 1 ovog člana, postoji u slučajevima kada je zastupljenost lica jednog pola u određenoj društvenoj oblasti odnosno dijelu te oblasti manja od procenta zastupljenosti lica tog pola u ukupnoj populaciji.

Član 16

Posebnim mjerama otklanjaju se postojeća ograničenja koja objektivno dovode ili mogu dovesti do nejednake zastupljenosti žena i muškaraca, odnosno nejednakog položaja lica jednog pola u odnosu na

lica drugog pola ili daju posebne pogodnosti u smislu podsticanja lica manje zastupljenog pola.

Posebne mjere su, naročito:

1. pozitivne mjere koje, pod jednakim uslovima, daju prednost licima manje zastupljenog pola odnosno licima koja se nalaze u izrazito neravnopravnom položaju po osnovu pola, dok se ne postigne jednaka zastupljenost odnosno utvrđeni ciljevi za uvođenje ovih mjera;
2. podsticajne mjere koje daju posebne pogodnosti ili uvode posebne podsticaje u cilju ukidanja nejednake zastupljenosti žena ili muškaraca, odnosno nejednakog tretmana po osnovu pola;
3. programske mjere koje podrazumijevaju aktivnosti na edukaciji odnosno na podsticanju i uspostavljanju rodne ravnopravnosti.

Član 17

Pozitivne mjere se mogu preduzeti u oblasti vaspitanja i obrazovanja, zapošljavanja, rada, zdravlja, socijalne zaštite, javnog odnosno političkog djelovanja, kao i u drugim oblastima društvenog života u kojima postoje razlozi za njihovo uvođenje u smislu člana 16 ovog zakona.

Organi, u skladu sa svojim nadležnostima, preduzimaju pozitivne mjere.

Ministarstvo nadležno za zaštitu ljudskih i manjinskih prava (u daljem tekstu: Ministarstvo) može organima preporučiti uvođenje pozitivnih mjera u onim oblastima društvenog života, u kojima postoji očigledna nejednaka zastupljenost žena ili muškaraca odnosno izrazita neravnopravnost lica jednog pola.

Član 18

Pozitivne mjere utvrđuju se akcionim planovima za podsticanje i ostvarivanje rodne ravnopravnosti, na osnovu analize položaja žena i muškaraca u oblasti za koju se utvrđuju.

Akcioni plan iz stava 1 ovog člana, sadrži razloge za uvođenje pozitivnih mjera, ciljeve koji se njima postižu, početak, način i prestanak sprovođenja mjera, kao i nadzor nad sprovođenjem mjera.

Prije sprovođenja pozitivnih mjera organi moraju pribaviti saglasnost Ministarstva.

Član 19

Ministarstvo daje saglasnost na akcione planove, na osnovu procjene usklađenosti tih planova sa principima iz čl. 15 i 16 ovog zakona.

Ministarstvo prati sprovođenje pozitivnih mjera u oblastima u kojima su uvedene.

Član 20

Podsticajne i programske mjere se mogu preduzeti aktima za sprovođenje Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti (u daljem tekstu: Plan aktivnosti), drugim aktima organa, privrednih subjekata, političkih stranaka, nevladinih organizacija i drugih subjekata, u skladu sa prirodom i sadržinom oblasti u kojoj djeluju.

III NADLEŽNOSTI

Član 21

Vlada utvrđuje Plan aktivnosti i programe za sprovođenje ovog Plana.

Plan aktivnosti, koji se donosi najmanje za period od četiri godine, sadrži:

1. ciljeve i mjere za postizanje rodne ravnopravnosti u svim oblastima društvenog života, a naročito u oblasti rada, socijalne i zdravstvene zaštite, obrazovanja, zaštite od nasilja nad ženama, kao i zastupljenosti žena i muškaraca u procesima odlučivanja na svim nivoima i u svim područjima društvenog života;
2. smjernice za izradu programa u pojedinim oblastima društvenog života, kao i obaveze i nosioce programa;
3. podatke koji se moraju u zvaničnim statistikama, anketama ili ispitivanju javnosti prikupljati, objavljivati, povezivati, čuvati, analizirati i iskazivati odvojeno po polu;
4. način izvještavanja o sprovođenju mjera iz Plana aktivnosti;
5. odgovornost za sprovođenje mjera utvrđenih Planom aktivnosti;
6. finansijska sredstva potrebna za sprovođenje mjera iz Plana aktivnosti.

Programima za sprovođenje Plana aktivnosti utvrđuju se aktivnosti u pojedinim oblastima društvenog života, za period od dvije godine.

Član 22

Ministarstvo:

1. koordinira aktivnosti koje imaju za cilj uspostavljanje rodne ravnopravnosti i učestvuje u pripremi i donošenju akcionih planova za uspostavljanje rodne ravnopravnosti na svim nivoima;

2. prati primjenu međunarodnih dokumenata i konvencija, kao i usvojenih međunarodnih standarda iz oblasti rodne ravnopravnosti, preduzima mjere za njihovu implementaciju u pravni sistem Crne Gore i kreira kvalitetan monitoring poštovanja tih dokumenata;
3. priprema Plan aktivnosti, predlaže njegovo usvajanje i prati njegovo sprovođenje;
4. priprema programe za sprovođenje Plana aktivnosti na osnovu izvještaja organa za oblasti iz njihove nadležnosti;
5. organizuje istraživanja i analize o stanju rodne ravnopravnosti i analize potrebne za sprovođenje Plana aktivnosti, kao i sakupljanje podataka u okviru saradnje na nacionalnom i međunarodnom nivou;
6. priprema izvještaje o ispunjavanju međunarodnih obaveza od strane Crne Gore u oblasti rodne ravnopravnosti;
7. saraduje sa lokalnom samoupravom i pruža podršku za osnivanje mehanizama za uspostavljanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou;
8. uspostavlja saradnju sa nevladinim organizacijama;
9. preduzima i podstiče aktivnosti na edukaciji o rodnoj ravnopravnosti i organizuje izdavanje prigodnih publikacija čiji je cilj promovisanje rodne ravnopravnosti;
10. postupa po predstavkama građana/ki u kojima se ukazuje na posrednu ili neposrednu diskriminaciju po osnovu pola, zauzima stavove i daje mišljenja i preporuke, a po potrebi obavještava Zaštitnika ljudskih prava i sloboda o postojanju diskriminacije po osnovu pola;
11. dostavlja Vladi godišnji izvještaj o ostvarivanju Plana aktivnosti;
12. obavlja i druge poslove u vezi ostvarivanja rodne ravnopravnosti, u skladu sa ovim zakonom.

Izvještaje iz stava 1 tačka 4 ovog člana, organi su dužni da dostave Ministarstvu najkasnije u roku od dva mjeseca prije isteka vremena za koje je program utvrđen.

Član 23

Organi su dužni da odrede službenike/ce, koji će obavljati poslove koordinatora/ke aktivnosti u vezi pitanja rodne ravnopravnosti iz svoje nadležnosti, koji/a učestvuje u pripremi i sprovođenju Plana aktivnosti.

Član 24

Organi su dužni da na zahtjev Ministarstva pruže adekvatnu pomoć, odnosno dostave potrebne podatke iz okvira svoje nadležnosti.

IV POSTUPANJE PO PREDSTAVKAMA

Član 25

Predstavka kojom se ukazuje na posrednu ili neposrednu diskriminaciju po osnovu pola podnosi se Ministarstvu.

Zaposleni/e u Ministarstvu dužni/e su da čuvaju lične podatke koje saznaju u postupku po predstavci, u skladu sa propisima o zaštiti ličnih podataka.

Član 26

Predstavku može podnijeti svako lice koje smatra da je diskriminisano po osnovu pola.

Predstavku, u ime lica koje je diskriminisano po osnovu pola, uz njegovu/njenu saglasnost, može podnijeti i drugo pravno i fizičko lice.

Ministarstvo može postupati i po anonimnoj predstavci, ukoliko se njome ukazuje na posrednu diskriminaciju po osnovu pola i koja sadrži dovoljno podataka za otkrivanje i utvrđivanje postojanja diskriminacije po osnovu pola.

Član 27

Ministarstvo neće postupati po predstavci iz koje očigledno proizilazi da se ne radi o diskriminaciji po osnovu pola.

O razlozima nepostupanja po predstavci Ministarstvo obavještava podnosioca/teljku predstavke.

Član 28

Ministarstvo obavještava organ, poslodavca, političku stranku i drugo pravno ili fizičko lice na koje upućuje predstavka (u daljem tekstu: protivna strana) o postupanju po predstavci, a može od njih i da zahtijeva da u određenom roku dostave izjašnjenja koja omogućavaju postupanje po predstavci.

Ako protivna strana ne dostavi pismeno izjašnjenje iz stava 1 ovog člana, Ministarstvo zauzima stav i mišljenje na osnovu podataka kojima raspolaže.

Član 29

Ministarstvo obustavlja postupanje po predstavci na zahtjev podnosioca/teljke predstavke ili ako se, zbog nedostatka podataka, postupanje po predstavci ne može nastaviti.

Član 30

Ministarstvo priprema mišljenje sa konstatacijama i ocjenama o okolnostima slučaja iz predstavke, sa aspekta postojanja diskriminacije po

osnovu pola i o tome obavještava podnosioca/teljku predstavke i protivnu stranu.

U mišljenju iz stava 1 ovog člana Ministarstvo upozorava na utvrđeno postojanje diskriminacije po osnovu pola, preporučuje način otklanjanja uzroka diskriminacije i određuje rok za podnosioca/teljku predstavke i protivnu stranu u kojem će obavijestiti Ministarstvo o preduzetim mjerama.

Član 31

Organi, privredni subjekti, političke stranke, nevladine organizacije i druga pravna i fizička lica mogu se obratiti Ministarstvu zahtjevom za davanje mišljenja o tome da li su ili bi nekim svojim aktom ili radnjom prouzrokovali nejednak tretman žena i muškaraca u smislu ovog zakona.

V NADZOR

Član 32

Nadzor nad sprovođenjem ovog zakona vrši Ministarstvo.

VI KAZNENE ODREDBE

Član 33

Novčanom kaznom od pedesetostrukog do stopedesetostrukog iznosa najniže cijene rada u Crnoj Gori, kazniće se za prekršaj organ, privredno društvo, drugo pravno lice i preduzetnik/ca ako statističke podatke i informacije koje se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju ne iskazuje po polnoj pripadnosti (član 14 stav 1).

Za prekršaj iz stava 1 ovog člana kazniće se i odgovorno lice u organu i pravnom licu novčanom kaznom od petostrukog do petnaestostrukog iznosa najniže cijene rada u Crnoj Gori.

VII PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 34

Organi će odrediti službenika/ce koji/a će obavljati poslove koordinatora/ke u pitanjima rodne ravnopravnosti iz člana 23 ovog zakona,

u roku od tri mjeseca od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Član 35

Plan aktivnosti iz člana 21 ovog zakona Vlada će donijeti u roku od devet mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Član 36

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u “Službenom listu Republike Crne Gore”.

MEHANIZMI ZA POSTIZANJE RODNE RAVNOPRAVNOSTI

Uvod

Donošenjem Zakona o rodnoj ravnopravnosti Crna Gora je izrazila spremnost i političku volju da uspostavi odgovarajuće mehanizme za postizanje ravnopravnosti muškaraca i žena na svim nivoima i u svim oblastima života i društva. Zakon, sam za sebe, predstavlja najznačajniji mehanizam za eliminaciju diskriminacije po osnovu pola i uspostavljanje rodne ravnopravnosti.

Valja naglasiti da je ovo prvi antidiskriminacioni zakon u Crnoj Gori i da njegovo donošenje predstavlja krupan korak u daljem razvoju demokratije, vladavine prava i humanih odnosa u društvu, zasnovanih na principima nediskriminacije i ravnopravnosti muškaraca i žena. Još značajniji korak će biti njegova implementacija.

Cilj donošenja ovog Zakona, dakle, nije samo eliminacija diskriminacije žena, što je prvobitno bio cilj međunarodnih dokumenata, već potreba za postizanje rodne ravnopravnosti koja pretpostavlja stvaranje jednakih mogućnosti za žene i muškarce, na čemu insistiraju savremena međunarodna dokumenta i praksa.

Postizanje ravnopravnosti svih članova i članica društva ne znači samo uključivanje podjednakog broja žena i muškaraca u razvojne aktivnosti niti, pak, samo njihovo tretiranje na istovjetan način, već i više od toga - uključivanje ženskih i muških razvojnih interesa u sve ekonomske, političke i društvene sfere, za dobrobit i jednih i drugih.

Pošto svaki građanin i svaka građanka imaju pravo na najbolji mogući kvalitet života, to program i politika, na bilo kom nivou, državnom ili lokalnom, koja izostavi potrebe ili interese jedne polovine stanovništva uže ili šire teritorijalne zajednice neće i ne može imati kredibilitet. Vlasti, i na državnom i na lokalnom nivou, su odgovorne za uspostavljanje socijalne pravde i održivog razvoja i odgovornosti prema svim građanima i građankama.

Zakon o rodnoj ravnopravnosti i mehanizmi za postizanje rodne ravnopravnosti

Predmet uređivanja Zakona o rodnoj ravnopravnosti je način obezbjeđivanja i ostvarivanja prava po osnovu rodne ravnopravnosti, kao i mjere za eliminisanje diskriminacije po osnovu pola i stvaranje jednakih mogućnosti za učešće žena i muškaraca u svim oblastima društvenog života. Prava po osnovu rodne ravnopravnosti, po ovom Zakonu, obezbjeđuju se i ostvaruju u skladu sa međunarodnim aktima i opšte prihvaćenim pravilima međunarodnog prava,

Zakona je podijeljen u pet cjelina, koje pokrivaju cilj i definicije, obaveze državnih organa, uključujući nacionalne mehanizme, koji su odgovorni za promovisanje rodne ravnopravnosti. Posebno poglavlje definiše ulogu i metode rada zaposlenog/e u nacionalnom mehanizmu koji/koja će se baviti pojedinačnim žalbama. I konačno postoji poglavlje o kaznenim odredbama i prelaznim i konačnim odredbama.

Zakon ne uređuje posebno pojedine oblasti kao što su rad, zapošljavanje, zdravstvo, obrazovanje, porodični odnosi i druge, jer je to predmet uređivanja posebnih zakona koji u cjelini normativno pokrivaju odgovarajuće oblasti, što podrazumijeva uvođenje u te zakone i antidiskriminacionih normi i normi koje omogućavaju uvođenje mjera afirmativne akcije, radi postizanja rodne ravnopravnosti

Zakonom o rodnoj ravnopravnosti je prvi put u našem zakonodavstvu promovisana rodna ravnopravnost kao jedna od osnovnih vrijednosti našeg pravnog sistema i utvrđena izričita zabrana diskriminacije po osnovu pola. Time je napravljen i prvi korak ka uvođenju ovih vrijednosti u Ustav i izdizanje rodne ravnopravnosti i zabrana diskriminacije po osnovu pola na nivo ustavnih principa i zabrana.

Jedna od ključnih odredaba ovog Zakona je odredba člana 3, kojom je utvrđena izričita obaveza državnih organa, organa državne uprave i lokalne samouprave, javnih ustanova, javnih preduzeća i drugih pravnih lica koja vrše javna ovlašćenja, koji se u daljem tekstu pominju pod nazivom *organi*, da radi postizanja rodne ravnopravnosti, u svim fazama planiranja, donošenja i sprovođenja odluka, kao i preduzimanja aktivnosti iz svoje nadležnosti ocjenjuju i vrednuju uticaj tih odluka i aktivnosti na položaj žena i muškaraca.

Osnov za uvođenje ovako jake i sveobuhvatne obaveze je član 2 *Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena*, koji obavezuje države potpisnice Konvencije da osude diskriminaciju nad ženama i

eliminišu je putem ustavnih, pravnih i drugih odgovarajućih sredstava. Ova obaveza podrazumijeva dužnost države da: 1) osigura da se javne vlasti i institucije, pojedinci, organizacije i preduzeća, uzdržavaju od diskriminacije nad ženama i eliminišu je; 2) eliminiše pravne osnove za diskriminaciju, revidiranjem postojećih zakona u tom pravcu i 3) osigura praktično ostvarenje načela jednakosti žena putem pravnih i drugih odgovarajućih sredstava.

Prema tome, član 3 Zakon o rodnoj ravnopravnosti obavezuje sve državne organe, organe lokalne samouprave ili sve druge organe i pravna lica koji imaju javna ovlašćenja da ocjenjuju i vrednuju uticaj svih svojih odluka i aktivnosti na položaj žena i muškaraca, i prije i poslije njihovog donošenja ili preduzimanja, dakle, u svim fazama planiranja, donošenja i sprovođenja odluka, kao i preduzimanja aktivnosti iz svoje nadležnosti. Ovo se često u praksi naziva *mainstreaming* rodne ravnopravnosti ili *gender mainstreaming* u procesima razvoja politike ili rodno zasnovane ocjene.

Rodna ravnopravnost se obezbjeđuje opštim i posebnim mjerama, koje preduzimaju državni organi, organi lokalne samouprave i pravna lica koja vrše javna ovlašćenja, kao i privredni subjekti, političke stranke, nevladine organizacije i drugi subjekti. Ove mjere su predviđene u direktivama EU i Konvenciji o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena. One su opravdane upravo zato što je formalna jednakost nedovoljna da bi se u praksi savladala nejednakost žena.

Opštim mjerama zabranjuje se diskriminacija po osnovu pola ili naređuje određeno ponašanje u određenim uslovima, radi postizanja rodne ravnopravnosti, i propisuju sankcije za slučaj povrede propisanih zabrana odnosno naredbi, a obuhvataju i mjere političke prirode čiji je cilj ostvarivanje rodne ravnopravnosti. Ovim zakonom su utvrđene samo neke od opštih mjera koje se odnose na pojedine državne organe, lokalnu samoupravu, političke stranke, nevladine organizacije i medije. One se odnose na obezbe: 1) Skupštine Crne Gore i Vlade Crne Gore da primjenjuju principe rodne ravnopravnosti, a naročito princip rodno balansirane zastupljenosti prilikom izbora i imenovanja na određene funkcije, obrazovanja radnih tijela i utvrđivanja sastava zvaničnih delegacija; 2) opštine, glavnog grada i prestonice da podstiču i ostvaruju rodnu ravnopravnost odnosno preduzimaju mjere i aktivnosti od značaja za ostvarivanje rodne ravnopravnosti; 3) političkih stranaka da svojim aktima određuju način i mjere za postizanje rodno balansirane zastupljenosti žena i muškaraca u svojim organima, na kandidacionim listama za izbor poslanika i odbornika, u izabranim klubovima poslanika i odbornika i za izbor na javne funkcije na svim nivoima i 4) medija da promovišu rodnu ravnopravnost kroz programsku koncepciju.

Kao opšta mjera naročito je u zakonu naglašena i sankcionisana obaveza organa, privrednih društava i drugih pravnih lica i preduzetnika/ca, dakle svih subjekata u Crnoj Gori koji prikupljaju, evidentiraju i obrađuju statističke podatke i informacije, da te podatke i informacije iskazuju po polnoj pripadnosti. Ovako iskazani statistički podaci i informacije su sastavni dio zvanične statistike u Crnoj Gori i kao takvi su dostupni javnosti u skladu sa zakonom.

Pored opštih mjera predviđenih ovim zakonom, ove mjere se propisuju i drugim zakonima za pojedine oblasti (rada, zapošljavanja, obrazovanja i dr). Primjera radi, opštu mjeru predstavlja zabrana seksualnog uznemiravanja (propisivanjem šta se smatra nedoličnim ponašanjem na poslu, načina i postupka koji će obezbjediti zaposlenima, koji su izloženi seksualnom uznemiravanju na poslu, da dobije pomoć i zaštitu na radnom mjestu, kao i disciplinske odgovornosti zaposlenih za koje se utvrdi da su krivi za seksualno uznemiravanje), čije je uvođenje u Zakon o radu inicirao Zaštitnik ljudskih prava i sloboda. Opšta mjera je i korišćenje riječi u muškom i ženskom rodu u zakonima i drugim propisima, kao i drugim aktima ili unošenje klauzule u propise da se sve odredbe podjednako odnose na muškarce i žene.

Pored opštih mjera, najpoznatiji i u mnogim zemljama uspješno testiran pravni mehanizam su posebne privremene mjere koje imaju za cilj obezbjeđivanje i unapređivanje rodne ravnopravnosti u određenim oblastima društvenog života, u kojima je utvrđena nejednaka zastupljenost žena i muškaraca odnosno nejednak tretman lica jednog pola. Nejednaka zastupljenost postoji u slučajevima kada je zastupljenost jednog pola u određenoj društvenoj oblasti odnosno dijelu te oblasti, manja od procenta zastupljenosti tog pola u ukupnoj populaciji.

Posebne mjere mogu biti pozitivne, podsticajne i programske. Posebne mjere se uvode radi prevencije ili kompenzacije nedostataka koji proizilaze po osnovu pola, postojećeg stava, ponašanja i akumuliranih neravnopravnosti usljed prethodne diskriminacije zasnovane na polu i moraju da se ograniče u trajanju. Primjer posebne mjere je mjera uvođenja kvota radi postizanja izjednačenog učešća žena i muškaraca u donošenju odluka. Glavni cilj pozitivnih mjera je eliminisanje duboko usađenih korena društvene prakse koja se sukobljava sa procesom održive jednakosti u društvu. Posebne mjere koje se odnose na pravo žena na zaštitu materinstva, kao i posebnu zaštitu na radu zbog bioloških karakteristika definisane su ovi zakonom kao nediskriminatorne.

Pozitivne mjere se mogu preduzeti u oblasti vaspitanja i obrazovanja, zapošljavanja, rada, zdravlja, socijalne zaštite, javnog odnosno političkog

djelovanja, kao i u drugim oblastima društvenog života u kojima postoje razlozi za njihovo uvođenje.

Zakonom je ustanovljena obaveza organa da, u skladu sa svojim nadležnostima, preduzimaju pozitivne mjere, a Ministarstvo nadležno za zaštitu ljudskih i manjinskih prava može organima preporučiti uvođenje pozitivnih mjera u onim oblastima društvenog života, u kojima postoji očigledna nejednaka zastupljenost žena ili muškaraca odnosno izrazita neravnopravnost lica jednog pola.

Pozitivne mjere utvrđuju se akcionim planovima za podsticanje i ostvarivanje rodne ravnopravnosti, na osnovu analize položaja žena i muškaraca u oblasti za koju se utvrđuju. Akcioni planovi predstavljaju jedan od najznačajnijih mehanizama za postizanje rodne ravnopravnosti.

Akcionni plan sadrži razloge za uvođenje pozitivnih mjera, ciljeve koji se njima postižu, početak, način i prestanak sprovođenja mjera, kao i nadzor nad sprovođenjem mjera. Prije sprovođenja pozitivnih mjera organi moraju pribaviti saglasnost Ministarstva za zaštitu ljudskih i manjinskih prava. Ministarstvo prati sprovođenje pozitivnih mjera u oblastima u kojima su uvedene.

Podsticajne i programske mjere se mogu preduzeti aktima za sprovođenje Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti, drugim aktima organa, privrednih subjekata, političkih stranaka, nevladinih organizacija i drugih subjekata, u skladu sa prirodom i sadržinom oblasti u kojoj djeluju.

Donošenjem Zakona o rodnoj ravnopravnosti prvi put je ustanovljena obaveza utvrđivanja Plana aktivnosti kao strateškog dokumenta za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori. Plan aktivnosti utvrđuje Vlada Crne Gore i njena realizacija je dio ukupnih aktivnosti Ministarstva za zaštitu ljudskih i manjinskih prava i drugih subjekata utvrđenih zakonom. Naime, za njegovu uspješnu realizaciju potrebna je saradnja i koordinacija ovog Ministarstva sa članovima i članicama Skupštine, sa drugim ministarstavima, organima uprave, organima lokalne uprave javnim ustanovama, i civilnim sektorom.

Plan aktivnosti predstavlja razvojni dokument za implementaciju politike rodne ravnopravnosti. Politiku rodne ravnopravnosti nemoguće je odvojiti od jednakog priznavanja, uživanja i zaštite ljudskih prava, realizacije socijalne pravde i održivog razvoja. Rodna ravnopravnost, kako na zakonskom, političkom tako i na nivou stvarnosti je nužna pretpostavka koja Crnu Goru približava evropskim integracijama i krugu zemalja Evropske Unije, ali i ispunjavanju postojećih obaveza kao države članice Savjeta Evrope.

Rok za donošenje Plana aktivnosti je devet mjeseci od dana stupanja Zakona na snagu.

Vlada će, takođe, usvojiti dvogodišnje programe za sprovođenje Plana aktivnosti u pojedinim oblastima društvenog života. Programi će definisati mjerljive, ostvarljive, relane i vremenski ograničene ciljeve, aktivnosti i mjere za postizanje tih ciljeva, kao i vlasti i ostale organizacije koje će biti odgovorne za sprovođenje aktivnosti i mjera.

Zakonom je, kao najvažniji institucionalni mehanizam za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori, ustanovljen organ državne uprave nadležan za poslove u vezi ostvarivanja rodne ravnopravnosti, a to je Ministarstva za zaštitu ljudskih i manjinskih prava.

Do sada je ove poslove obavljala Kancelarija za ravnopravnost polova koju je osnovala Vlada Republike Crne Gore, prihvatajući opšta opredjeljenja o poštovanju ljudskih prava, a posebno onih koja se tiču adekvatnijeg tretmana žene u porodici i društvu i imajući u vidu principe savremene demokratije na provođenju rodne ravnopravnosti, kako na regionalnom tako i na globalnom planu. Naime, Vlada je kandidovala Projekat za osnivanje organa za ravnopravnost polova i na taj način dobila sredstva preko Pakta stabilnosti, koje je obezbijedila Vlada Republike Italije za prvu godinu rada Kancelarije. Samim Projektom je predloženo ustanovljenje racionalnog, efikasnog Vladinog mehanizma za jednakost polova sa precizno utvrđenim ovlašćenjima i aktivnostima. Dakle, cilj Projekta je bio da se pitanje ravnopravnosti polova u Crnoj Gori institucionalizuje početkom rada konkretnog organizacionog oblika u Vladi.

Dakle, Zakonom je institucionalni mehanizam za postizanje rodne ravnopravnosti postavljen na najvišem nivou, imajući u vidu položaj i nadležnosti ministarstva kao organa državne uprave, čime se obezbjeđuje efikasnost i uspješnost procesa ostvarivanja rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori. Posebno je značajna uloga Ministarstva u pripremi i donošenju akcionih planova za uspostavljanje rodne ravnopravnosti na svim nivoima, kao i u preduzimanju mjere za implementaciju međunarodnih dokumenata i konvencija, kao i usvojenih međunarodnih standarda iz oblasti rodne ravnopravnosti u pravni sistem Crne Gore. Ministarstvo, koje inače u sistemu državne uprave ima najvažniju ulogu u predlaganju politike i zakona, ima mogućnost da efikasno djeluje u procesu unapređenja kompletnog zakonodavstva Crne Gore u smislu uvođenja principa i zahtjeva rodne ravnopravnosti u sve oblasti, kao i da utiče na preduzimanje pozitivnih mjera u pojedinim oblastima preko donošenja akcionih planova.

Zakonom je utvrđena i izričita obaveza organa (državni organi, organi

državne uprave i lokalne samouprave, javne ustanove, javna preduzeća i druga pravna lica koja vrše javna ovlašćenja) da odrede službenike/ce, koji će obavljati poslove koordinatora/ke aktivnosti u vezi pitanja rodne ravnopravnosti iz svoje nadležnosti, koji/a učestvuje u pripremi i sprovođenju Plana aktivnosti. Time će se postići cjelovitost sistema na postizanju rodne ravnopravnosti i usklađeno djelovanje svih subjekata koji vrše javna ovlašćenja u svim oblastima društvenog života. Rok za određivanje koordinatora/ke je tri mjeseca od dana stupanja Zakona na snagu.

Državni organi, organi lokalne samouprave i pravna lica sa javnim ovlašćenjima su takođe dužni da na zahtjev Ministarstva za zaštitu ljudskih i manjinskih prava pruže adekvatnu pomoć, odnosno daju podatke iz okvira svoje nadležnosti, čime se obezbjeđuje ostvarivanje rodne ravnopravnosti na različitim nivoima.

Organi, privredni subjekti, političke stranke, nevladine organizacije i druga pravna i fizička lica mogu se obratiti Ministarstvu zahtjevom za davanje mišljenja o tome da li su ili bi nekim svojim aktom ili radnjom prouzrokovali nejednak tretman žena i muškaraca u smislu ovog zakona.

Iz izloženog proizilazi da su Zakonom o rodnoj ravnopravnosti propisani efikasni mehanizmi za postizanje rodne ravnopravnosti, uzimajući u obzir ne samo odredbe ovog Zakona, već i odredbe zakona kojima se uređuje sistem državne uprave, lokalne samouprave, sudstvo, tužilaštvo, kao i sistemске zakone u pojedinim oblastima, kao što su rad, zapošljavanje, zdravstvo, obrazovanje, porodični odnosi i sl. Takođe se može zaključiti da su detaljno utvrđene vrlo jasne obaveze državnih organa, organa državne uprave i lokalne samouprave, javnih ustanova, javnih preduzeća i drugih pravnih lica koja vrše javna ovlašćenja u cilju eliminacije diskriminacije po osnovu pola i postizanja rodne ravnopravnosti. U Zakonu je istaknuta i uloga civilnog sektora i dat značajan prostor za djelovanje nevladinih organizacija u ukupnim aktivnostima na postizanju rodne ravnopravnosti.

Mehanizmi za postizanje rodne ravnopravnosti u opštinama

U cilju boljeg sagledavanja obaveza opština i mehanizama za postizanje rodne ravnopravnosti u opštinama, dajemo pregled odredaba Zakona o rodnoj ravnopravnosti koje se odnose na lokalnu samoupravu:

Član 3

*Državni organi, organi državne uprave i lokalne samouprave, javne ustanove, javna preduzeća i druga pravna lica koja vrše javna ovlašćenja (u daljem tekstu: **organi**) dužni su da, radi postizanja rodne*

ravnopravnosti, u svim fazama planiranja, donošenja i sprovođenja odluka, kao i preduzimanja aktivnosti iz svoje nadležnosti ocjenjuju i vrednuju uticaj tih odluka i aktivnosti na položaj žena i muškaraca.

Član 11

Opština, glavni grad i prestonica (u daljem tekstu: opština) u okviru svojih nadležnosti, podstiču i ostvaruju rodnu ravnopravnost odnosno preduzimaju mjere i aktivnosti od značaja za ostvarivanje rodne ravnopravnosti.

Član 14

Statistički podaci i informacije koji se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju u **organima**, privrednim društvima i drugim pravnim licima, kao i kod preduzetnika/ce moraju biti iskazani po polnoj pripadnosti.

Statistički podaci i informacije iz stava 1 ovog člana sastavni su dio zvanične statistike u Republici Crnoj Gori (u daljem tekstu: Crna Gora) i dostupni su javnosti u skladu sa zakonom.

Član 17

Pozitivne mjere se mogu preduzeti u oblasti vaspitanja i obrazovanja, zapošljavanja, rada, zdravlja, socijalne zaštite, javnog odnosno političkog djelovanja, kao i u drugim oblastima društvenog života u kojima postoje razlozi za njihovo uvođenje u smislu člana 16 ovog zakona.

Organi, u skladu sa svojim nadležnostima, preduzimaju pozitivne mjere.

Ministarstvo nadležno za zaštitu ljudskih i manjinskih prava (u daljem tekstu: Ministarstvo) može **organima** preporučiti uvođenje pozitivnih mjera u onim oblastima društvenog života, u kojima postoji očigledna nejednaka zastupljenost žena ili muškaraca odnosno izrazita neravnopravnost lica jednog pola.

Član 18

Pozitivne mjere utvrđuju se **akcionim planovima** za podsticanje i ostvarivanje rodne ravnopravnosti, na osnovu analize položaja žena i muškaraca u oblasti za koju se utvrđuju.

Akcioni plan iz stava 1 ovog člana, sadrži razloge za uvođenje pozitivnih mjera, ciljeve koji se njima postižu, početak, način i prestanak sprovođenja mjera, kao i nadzor nad sprovođenjem mjera.

Prije sprovođenja pozitivnih mjera **organi** moraju pribaviti saglasnost Ministarstva.

Član 19

Ministarstvo daje saglasnost na **akcione planove**, na osnovu procjene usklađenosti tih planova sa principima iz čl. 15 i 16 ovog zakona.

Ministarstvo prati sprovođenje pozitivnih mjera u oblastima u kojima su uvedene.

Član 20

Podsticajne i programske mjere se mogu preduzeti aktima za sprovođenje Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti (u daljem tekstu: Plan aktivnosti), drugim aktima organa, privrednih subjekata, političkih stranaka, nevladinih organizacija i drugih subjekata, u skladu sa prirodom i sadržinom oblasti u kojoj djeluju.

Član 22

Ministarstvo:

- 1) koordinira aktivnosti koje imaju za cilj uspostavljanje rodne ravnopravnosti i učestvuje u pripremi i donošenju akcionih planova za uspostavljanje rodne ravnopravnosti na svim nivoima;**
- 2) prati primjenu međunarodnih dokumenata i konvencija, kao i usvojenih međunarodnih standarda iz oblasti rodne ravnopravnosti, preduzima mjere za njihovu implementaciju u pravni sistem Crne Gore i kreira kvalitetan monitoring poštovanja tih dokumenata;*
- 3) priprema Plan aktivnosti, predlaže njegovo usvajanje i prati njegovo sprovođenje;*
- 4) priprema programe za sprovođenje Plana aktivnosti na osnovu izvještaja organa za oblasti iz njihove nadležnosti;**
- 5) organizuje istraživanja i analize o stanju rodne ravnopravnosti i analize potrebne za sprovođenje Plana aktivnosti, kao i sakupljanje podataka u okviru saradnje na nacionalnom i međunarodnom nivou;*
- 6) priprema izvještaje o ispunjavanju međunarodnih obaveza od strane Crne Gore u oblasti rodne ravnopravnosti;*
- 7) saraduje sa lokalnom samoupravom i pruža podršku za osnivanje mehanizama za uspostavljanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou;**
- 8) uspostavlja saradnju sa nevladinim organizacijama;*
- 9) preduzima i podstiče aktivnosti na edukaciji o rodnoj ravnopravnosti i organizuje izdavanje prigodnih publikacija čiji je cilj promovisanje rodne ravnopravnosti;*
- 10) postupa po predstavkama građana/ki u kojima se ukazuje na posrednu ili neposrednu diskriminaciju po osnovu pola, zauzima stavove i daje mišljenja i preporuke, a po potrebi obavještava Zaštitnika ljudskih prava i sloboda o postojanju diskriminacije po osnovu pola;*

- 11) dostavlja Vladi godišnji izvještaj o ostvarivanju Plana aktivnosti;
- 12) obavlja i druge poslove u vezi ostvarivanja rodne ravnopravnosti, u skladu sa ovim zakonom.

Izvještaje iz stava 1 tačka 4 ovog člana, **organi** su dužni da dostave Ministarstvu najkasnije u roku od dva mjeseca prije isteka vremena za koje je program utvrđen.

Član 23

Organi su dužni da odrede službenike/ce, koji će obavljati poslove koordinatora/ke aktivnosti u vezi pitanja rodne ravnopravnosti iz svoje nadležnosti, koji/a učestvuje u pripremi i sprovođenju Plana aktivnosti.

Član 24

Organi su dužni da na zahtjev Ministarstva pruže adekvatnu pomoć, odnosno dostave potrebne podatke iz okvira svoje nadležnosti.

Član 28

Ministarstvo obavještava **organ**, poslodavca, političku stranku i drugo pravno ili fizičko lice na koje upućuje predstavka (u daljem tekstu: protivna strana) o postupanju po predstavci, a može od njih i da zahtijeva da u određenom roku dostave izjašnjenja koja omogućavaju postupanje po predstavci.

Ako protivna strana ne dostavi pismeno izjašnjenje iz stava 1 ovog člana, Ministarstvo zauzima stav i mišljenje na osnovu podataka kojima raspolaže.

Član 31

Organi, privredni subjekti, političke stranke, nevladine organizacije i druga pravna i fizička lica mogu se obratiti Ministarstvu zahtjevom za davanje mišljenja o tome da li su ili bi nekim svojim aktom ili radnjom prouzrokovali nejednak tretman žena i muškaraca u smislu ovog zakona.

Član 33

Novčanom kaznom od pedesetostrukog do stopedesetostrukog iznosa najniže cijene rada u Crnoj Gori, kazniće se za prekršaj **organ**, privredno društvo, drugo pravno lice i preduzetnik/ca ako statističke podatke i informacije koje se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju ne iskazuje po polnoj pripadnosti (član 14 stav 1).

Za prekršaj iz stava 1 ovog člana kazniće se i odgovorno lice u organu i pravnom licu novčanom kaznom od petostrukog do petnaestostrukog iznosa najniže cijene rada u Crnoj Gori.

Član 34

Organi će odrediti službenika/ce koji/a će obavljati poslove koordinatora/ke u pitanjima rodne ravnopravnosti iz člana 23 ovog zakona, u roku od tri mjeseca od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Navedene odredbe jasno upućuju na zaključak da su Zakonom ustanovljene i obaveze opština da uspostave odgovarajuće mehanizme i da preduzimaju propisane mjere i aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti.

Kao prvo, najvažnija obaveza iz člana 3 Zakona odnosi se i na opštine. To znači da su organi opštine dužni da ocjenjuju i vrednuju uticaj svih svojih odluka i aktivnosti na položaj žena i muškaraca, u svim fazama planiranja, donošenja i sprovođenja odluka, kao i preduzimanja aktivnosti iz svoje nadležnosti. U praksi, ovo znači da nadležni opštinski organ, koji priprema odluku ili odgovarajuću aktivnost, mora da procijeni: kakvu će korist, finansijsku ili drugu, donošenje odluke ili preduzimanje aktivnosti donijeti muškarcima, a kakvu ženama; kakav će efekat odluka ili druga aktivnost imati za žene, a kakav za muškarce, sa finansijskih sredstava i ljudskih resursa potrebnih za njihovo realizovanje; kakav će efekat imati nedonošenje odluke; kako žene, a kako muškarci koji imaju obavezu ulaganja procjenjuju donošenje odluke ili preduzimanje druge aktivnosti u smislu troškova, koristi, prihvatljivosti i praktičnosti. Sva ova pitanja i rezultati procjene moraju se imati u vidu prilikom predlaganja, donošenja i sprovođenja odluka i preduzimanja aktivnosti, a naročito treba razmotriti kakve mogu biti dugoročne posljedice neusvajanja rodno senzitivne odluke.

Pored obaveza koje se generalno odnose na sve organe, pa i lokalnu samoupravu odnosno opštinske organe, Zakonom je posebno naglašena obaveza opštine, glavnog grada i prestonice da, u okviru svojih nadležnosti, podstiču i ostvaruju rodnu ravnopravnost odnosno preduzimaju mjere i aktivnosti od značaja za ostvarivanje rodne ravnopravnosti.

Opšta obaveza iskazivanja statističkih podataka i informacija koji se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju, po polnoj pripadnosti, važi i za opštinu i neizvršavanje ove obaveze povlači za sobom prekršajnu odgovornost opštinskih organa.

Opština je, kao i ostali organi, u skladu sa svojim nadležnostima, dužna da preduzima pozitivne mjere i da, s tim u vezi donosi akcione planove za podsticanje i ostvarivanje rodne ravnopravnosti. Opština može donositi akte za sprovođenje Plana aktivnosti, kao i druge akte kojima se preduzimaju podsticajne i programske mjere.

Opština surađuje sa Ministarstvom za zaštitu ljudskih i manjinskih prava, prilikom pripreme i donošenja akcionih planova za uspostavljanje rodne ravnopravnosti i uspostavljanja mehanizama za postizanje rodne ravnopravnosti. Takođe, ima obavezu dostavljanja izvještaja iz domena svoje nadležnosti za potrebe pripreme Plana aktivnosti, kao i pružanja adekvatne pomoći Ministarstvu, odnosno dostavljanja potrebne podataka iz okvira svoje nadležnosti.

U Zakonu je naročito apostrofirana obaveza svih organa, pa i opština da odrede službenike/ce, koji će obavljati poslove koordinatora/ke aktivnosti u vezi pitanja rodne ravnopravnosti iz svoje nadležnosti, koji/a učestvuje u pripremi i sprovođenju Plana aktivnosti. Izvršavanje ove obaveze je, kao što je naprijed već istaknuto, oročeno.

Opštine mogu da se obrate Ministarstvu za zaštitu ljudskih i manjinskih prava zahtjevom za davanje mišljenja o tome da li su ili bi nekim svojim aktom ili radnjom prouzrokovali nejednak tretman žena i muškaraca u smislu ovog zakona. Na ovaj način se ostvaruje neposredna saradnja sa Ministarstvom, a sve u cilju efikasnijeg djelovanja na planu uspostavljanja rodne ravnopravnosti.

Konkretno, da bi ispoštovale obaveze iz Zakona o rodnoj ravnopravnosti, opštine bi trebale u što kraćem roku da ustanove institucionalne mehanizme za postizanje rodne ravnopravnosti. To podrazumijeva osnivanje odgovarajućih tijela – komisija i odbora pri skupštinama opština ili kabinetima predsjednika opština, kao i druge oblike organizovanja. Neophodno je uvođenje rodno senzitivnog jezika u statutima i drugim aktima opštine. U opštinama se mora voditi računa o ravnopravnoj zastupljenosti žena i muškaraca u organima koji odlučuju.

Imajući u vidu nadležnosti opština, izvornih i prenesenih, utvrđenih Zakonom o lokalnoj samoupravi i drugim zakonima, a naročito da se u opštinama ostvaruje zadovoljavanje potreba od neposrednog i zajedničkog interesa za lokalno stanovništvo, od posebnog značaja je donošenje akcionih planova i, s tim u vezi, uvođenje pozitivnih mjera u oblastima za koje je opština zadužena, kao i donošenje akata iz nadležnosti lokalne samouprave (opštih i pojedinačnih), analiza njihovog uticaja na položaj muškaraca i žena, procjena uticaja, predlog mjera i analiza njihovog uticaja i analiza situacija ako se mjere ne preduzmu. Radi sagledavanja mogućnosti djelovanja u opštinama, pomenućemo neke oblasti koje su u nadležnosti opština: komunalne djelatnosti, razvoj preduzetništva, korišćenje poslovnog prostora, socijalna zaštita koja se odnosi na kućnu njegu i kućnu pomoć starim i invalidnim licima, rješavanje stambenih pitanja lica u stanju socijalne potrebe, dječja zaštita, javni prevoz, unapređenje sporta i fizičke

kulture i dr. Akta koja opština donosi su: planovi i programi razvoja, prostorni i urbanistički planovi, budžet i završni račun, plan kapitalnih poboljšanja i investiciona politika i dr.

Posebno treba voditi računa da se donese rodno osjetljiv budžet opština, koji podrazumijeva ravnopravno učešće žena i muškaraca u njegovom donošenju i rodnu analizu opštinskog budžeta.

Dakle, nije teško zaključiti da su široke mogućnosti za preduzimanje mjera i aktivnosti na eliminaciji diskriminacije i postizanju rodne ravnopravnosti u opštinama. S obzirom na široko polje djelovanja opština i prirodu i karakter pitanja koja opština uređuje i o kojima odlučuje, jasno je da postizanje rodne ravnopravnosti na opštinskom nivou predstavlja značajan ili osnovni korak za uspostavljanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori. Zbog toga je vrlo važno na samom početku primjene Zakona o rodnoj ravnopravnosti posebnu pažnju posvetiti promovisanju rodne ravnopravnosti u opštinama i uspostavljanju mehanizama za postizanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou.

ZAKONSKI OKVIR LOKALNE SAMOUPRAVE

Zakoni u oblasti lokalne samouprave su :

- Zakon o lokalnoj samoupravi
- Zakon o glavnom gradu
- Zakon o izboru predsjednika opštine
- Zakon o finansiranju lokalne samouprave

Na sjednici održanoj 9. jula 2003. godine Skupština RCG je usvojila Zakon o lokalnoj samoupravi (Sl.list RCG br.42/03).Ovaj zakon je mijenjan i dopunjavan tri puta (Sl.list RCG br.28/04, br.75/05, br.13/06).

Treba istaći da u Zakonu o lokalnoj samoupravi sljedeći izrazi imaju značenja:

- 1) **“opština, glavni grad, prestonica”** su teritorijalne jedinice i tipovi lokalnih zajednica u kojima lokalno stanovništvo ostvaruje pravo na lokalnu samoupravu;
- 2) **“lokalno stanovništvo”** podrazumijeva sva lica koja su naseljena ili koja imaju nepokretnu imovinu na teritoriji opštine;
- 3) **“građani”** su lica koja su naseljena i žive na teritoriji opštine;
- 4) **“organi lokalne samouprave”** su skupština i predsjednik opštine;
- 5) **“organi lokalne uprave”** su lokalni organi koji obavljaju prvenstveno upravne poslove (sekretarijati, direkcije, uprave);
- 6) **“javne službe”** su ustanove, privredna društva i drugi oblici organizovanja koje osniva opština u cilju pružanja javnih usluga;
- 7) **“lokalni službenici i namještenici”** su zaposleni u organima lokalne uprave.

U osnovnim odredbama Zakona se kaže:

- lokalna samouprava obuhvata pravo građana i organa lokalne samouprave da, u granicama utvrđenim zakonom, uređuju i upravljaju određenim javnim i drugim poslovima, na osnovu sopstvene odgovornosti i u interesu lokalnog stanovništva.
- da se lokalna samouprava ostvaruje u opštini, glavnom gradu i prestonici na načelima demokratije, decentralizacije, depolitizacije, autonomnosti, zakonitosti, profesionalnosti, efikasnosti rada organa lokalne samouprave i međusobne saradnje države i opštine.

- da se u opštini, glavnom gradu i prestonici ostvaruje zadovoljavanje potreba od neposrednog zajedničkog interesa za lokalno stanovništvo, a da se radi stvaranja uslova za što neposrednije i efikasnije vršenje poslova i zadovoljavanje potreba lokalnog stanovništva lokalna samouprava ostvaruje i u mjesnoj samoupravi.
- da poslove iz svoje nadležnosti opština, glavni grad i prestonica vrši preko svojih organa, organa mjesne samouprave i javnih službi, u skladu sa zakonom, statutom i drugim aktima i da su za vršenje poslova odgovorni lokalnom stanovništvu.
- da građani učestvuju u odlučivanju o svojim potrebama i interesima neposredno i preko slobodno izabраних predstavnika u organima lokalne samouprave.
- da u vršenju svojih poslova organi lokalne samouprave obezbjeđuju jednaku zaštitu prava i na zakonu zasnovanih pravnih interesa lokalnog stanovništva i pravnih lica.
- da opština, glavni grad i prestonica obezbjeđuje uslove za zaštitu i unapređenje i manjinskiх prava.
- da je rad organa lokalne samouprave javan.

Opština (opština, glavni grad i prestonica) ima svojstvo pravnog lica.

Opština vrši poslove lokalne samouprave koji su od neposrednog i zajedničkog interesa za lokalno stanovništvo, kao i one poslove koji su joj zakonom prenijeti ili propisom Vlade povjereni.

Sopstveni poslovi opštine utvrđuju se zakonom i statutom opštine.

Opština, u skladu sa zakonom i drugim propisima, donosi:

1. planove i programe razvoja;
2. program uređivanja građevinskog zemljišta;
3. prostorne i urbanističke planove;
4. budžet i završni račun budžeta;
5. plan kapitalnih poboljšanja i investicionu politiku;
6. planove i programe u pojedinim upravnim oblastima, u skladu sa posebnim zakonima;
7. program razvoja i zaštite životne sredine.

Opština, u skladu sa zakonom, uređuje i obezbjeđuje:

1. uslove za obavljanje i razvoj komunalnih djelatnosti;
2. uslove za razvoj preduzetništva;
3. vršenje poslova uređenja, korišćenja i zaštite građevinskog zemljišta;
4. uslove za očuvanje i zaštitu prirodnih vrijednosti;
5. socijalnu zaštitu koja se odnosi na kućnu njegu i kućnu pomoć

- starim i in-validnim licima, rješavanje stambenih pitanja lica u stanju socijalne potrebe i dodatnih oblika socijalne zaštite;
6. dječiju zaštitu koja se odnosi na odmor i rekreaciju djece, smještaj, ishranu i druge dodatne oblike dječje zaštite;
 7. uslove za informisanje lokalnog stanovništva;

Radi obezbjeđivanja vršenja poslova od neposrednog interesa za lokalno stanovništvo opština osniva:

1. organe lokalne uprave;
2. javne službe u oblasti turizma, obrazovanja, kulture, fizičke kulture i sporta, tehničke kulture, socijalne i dječje zaštite, zapošljavanja, primarne zdravstvene zaštite i u drugim oblastima.

Opština ima svoju imovinu kojom raspolaže i upravlja shodno njenoj namjeni, u skladu sa zakonom i dobrom praksom ekonomskog i finansijskog menadžmenta.

ORGANI OPŠTINE

Organi opštine su: skupština opštine (skupština) i predsjednik opštine.

- Skupština je predstavnički organ gradjana opštine.
- Predsjednik opštine je izvršni organ opštine.

Gradjani biraju skupštinu i predsjednika opštine na osnovu slobodnog, opšteg, jednakog i neposrednog biračkog prava, u skladu sa zakonom.

1. Skupština

Skupština se bira na vrijeme od četiri godine. U skupštinu se bira 30 odbornika i još po jedan odbornik na svakih 5000 birača.

Poslovi koje vrši skupština su :

1. donosi statut;
2. donosi propise i druge opšte akte;
3. donosi planove i programe razvoja opštine;
4. donosi prostorne i urbanističke planove;
5. donosi program uređivanja i korišćenja građevinskog zemljišta;
6. donosi budžet i završni račun budžeta;
7. donosi plan kapitalnih poboljšanja i investicionu politiku;
8. utvrđuje visinu opštinskih poreza, taksa i naknada;
9. raspolaže imovinom;
10. utvrđuje uslove za osnivanje mjesnih zajednica i daje saglasnost na odluke o osnivanju;
11. raspisuje referendum za teritoriju opštine ili za dio teritorije;
12. odlučuje o građanskoj inicijativi;

13. odlučuje o raspisivanju samodoprinosu za teritoriju opštine;
14. osniva javne službe;
15. odlučuje o zaduživanju i davanju garancija, u skladu sa zakonom;
16. vrši verifikaciju mandata i odlučuje o pravima odbornika;
17. bira i razrješava predsjednika skupštine, imenuje sekretara i članove radnih i savjetodavnih tijela;
18. podnosi predlog za ocijenu ustavnosti i zakonitosti akata državnih organa, kada ocijeni da je povrijeđeno pravo na lokalnu samoupravu;
19. razmatra izvještaje predsjednika opštine;
20. donosi poslovnik o svom radu;
21. daje autentično tumačenje propisa koje donosi;
22. vrši i druge poslove utvrđene zakonom i statutom.

Pravo predlaganja odluka, drugih propisa i opštih akata ima predsjednik opštine, odbornik i broj građana utvrđen statutom opštine.

Radi efikasnog i racionalnog vršenja poslova iz nadležnosti skupštine, obrazuju se odbori i savjeti, kao stalna radna tijela, a mogu se obrazovati i komisije kao povremena radna tijela. Za članove odbora skupština imenuje odbornike skupštine, dok se za članove savjeta i komisija skupština, pored odbornika, imenuje i druga lica. Odlukom o obrazovanju radnih tijela uređuje se djelokrug i način rada i odlučivanja radnih tijela i druga pitanja od značaja za njihov rad. Statutom ili odlukom skupštine odborima se može povjeriti odlučivanje o pojedini-m poslovima iz nadležnosti skupštine.

1.1. Akti skupštine

U vršenju poslova iz svog djelokruga skupština donosi statut, odluke i druge akte.

- Statut je osnovni akt kojim se uređuje organizacija, rad i način ostvarivanja lokalne samouprave.
- Odlukom se odlučuje o pravima i obavezama građana, osnivaju javne službe i odlučuje o drugim pitanjima, u skladu sa zakonom i statutom opštine.
- Rješenjem se odlučuje o pojedinačnim pitanjima, u skladu sa zakonom i drugim propisom.
- Skupština donosi zaključke o pojedinim pitanjima od značaja za utvrđivanje i vođenje politike .
- Skupština donosi povelje i preporuke u kojima iznosi svoj stav u odnosu na pojedina systemska pitanja iz sopstvene nadležnosti, odnosno pitanja koja se odnose na druge organe i javne službe.

Statutom opštine se uređuju: prava i dužnosti opštine i način njihovog

ostvarivanja; poslovi i način odlučivanja lokalnog stanovništva; način i uslovi vršenja sopstvenih poslova; organizacija i način rada organa, način donošenja propisa; način vršenja nadzora nad radom organa opštine i javnih službi; način povjeravanja određenih poslova radnim tijelima skupštine; način obezbjeđenja javnosti rada organa i javnih službi; finansiranje ; ustanovljenje simbola , praznik opštine i način njegovog obilježavanja i druga pitanja od značaja za funkcionisanje lokalne samouprave.

1.2. Predsjednik skupštine

Skupština ima predsjednika koji se bira, na predlog jedne trećine odbornika, iz reda odbornika. Mandat predsjednika skupštine traje koliko i mandat skupštine. Funkcija predsjednika je, po pravilu, volonterska.

Sekretar skupštine: Skupština može imati sekretara koji se stara o obavljanju stručnih i drugih poslova u vezi sa sazivanjem i održavanjem sjednica skupštine i njenih radnih tijela i vrši druge poslove utvrđene statutom i drugim aktima. Sekretara skupštine imenuje skupština, na predlog predsjednika skupštine.

2. Predsjednik opštine

Funkcija predsjednika opštine je profesionalna i može se obavljati u najviše dva mandata.

Predsjednik opštine se bira na vrijeme od pet godina. Biraju ga građani na opštim izborima, neposrednim i tajnim glasanjem na izborima koje raspisuje skupština opštine.

Poslovi predsjednika opštine su:

1. predstavlja i zastupa opštinu;
2. predlaže propise i druge akte koje donosi skupština, kao i način rješavanja pojedinih pitanja iz nadležnosti skupštine;
3. stara se i odgovoran je za izvršavanje zakona, drugih propisa i opštih akata;
4. stara se i odgovoran je za izvršavanje prenešenih i povjerenih poslova;
5. utvrđuje organizaciju i način rada lokalne uprave, na predlog glavnog administratora;
6. imenuje i razrešava potpredsjednika opštine, uz saglasnost skupštine;
7. imenuje i razrešava glavnog administratora, uz saglasnost skupštine, direktore agencija, menadžera, daje saglasnost na postavljenje i razrješenje starešina organa lokalne uprave, ako

- ovim zakonom nije drukčije određeno;
8. podnosi građanima i skupštini izvještaj o svom radu i ostvarivanju funkcija lokalne samouprave, najmanje jedanput godišnje;
 9. usmjerava i uskladjuje rad organa lokalne uprave, javnih službi i agencija čiji je osnivač, radi efikasnijeg ostvarivanja njihovih funkcija i kvalitetnijeg pružanja javnih usluga, o čemu donosi odgovarajuće akte;
 10. vrši nadzor nad radom lokalne uprave;
 11. donosi akte iz svoje nadležnosti i akte u izvršavanju prenesenih i povjerenih poslova, ukoliko posebnim propisom nije drukčije određeno;
 12. odgovoran je za izvršavanje odluka i drugih akata koje donosi skupština i donosi akte za njihovo izvršavanje;
 13. donosi akte kojima obezbjeđuje izvršenje budžeta opštine;
 14. saziva konstitutivnu sjednicu skupštine;
 15. vrši i druge poslove utvrđene zakonom, statutom i drugim aktima opštine.

Građani (najmanje 20% birača u opštini) mogu pokrenuti postupak opoziva predsjednika opštine.

Predsjednik opštine može postaviti pitanje svog povjerenja građanima, a pitanje povjerenja predsjedniku opštine može postaviti i skupština (najmanje jedna trećina odbornika ili najmanje 10% građana u opštini i Vlada), u slučaju kada se uskraćuju prava ili slobode građana, nekvalitetno obavljaju poslovi, neizvršavaju razvojni programi i drugi akti, nanosi znatna materijalna šteta opštini, ne podnese skupštini izvještaj o radu .

Potpredsjednik opštine

Opština može imati jednog ili više potpredsjednika. Potpredsjednika imenuje i razrješava predsjednik opštine, uz saglasnost skupštine. U slučaju da potpredsjednik nije imenovan, predsjednika opštine zamjenjuje glavni administrator.

Lokalna uprava i javne službe

Vrste organa lokalne uprave

- Za vršenje poslova uprave obrazuju se organi lokalne uprave (sekretarijati, uprave, direkcije, biro i sl.).
- Za vršenje specifičnih poslova osniva se komunalna policija, posebne službe i centri.
- Za vršenje poslova koji zahtijevaju posebna stručna znanja i

samostalnost u radu mogu se, odlukom predsjednika opštine osnivati agencije.

Poslovi organa lokalne uprave

Lokalna uprava:

1. izvršava zakone, druge propise i opšte akte;
2. priprema nacрте odluka i drugih akata koje donose organi lokalne samouprave;
3. vrši upravni nadzor;
4. vrši stručne i druge poslove koje joj povjere organi lokalne samouprave;
5. rješava u prvostepenom upravnom postupku o pravima i obavezama građana, pravnih i drugih lica;
6. vodi javne i druge evidencije propisane zakonom i opštim aktima organa lokalne samouprave;
7. rješava u prekršajnom postupku;
8. vrši i druge poslove utvrđene statutom i drugim aktima.

Organi lokalne uprave vrše upravni nadzor, i to:

1. nadzorom nad zakonitošću akata javnih službi kojima se rješava o pravima, obavezama i pravnim interesima građana i pravnih lica;
2. nadzorom nad zakonitošću i cjelishodnošću rada javnih službi;
3. inspekcijskim nadzorom.

Organizacija lokalne uprave

1. Glavni administrator

Lokalnom upravom rukovodi i koordinira glavni administrator. Glavni administrator organizuje rad lokalne uprave i odgovoran je za zakonitost, efikasnost i ekonomičnost njenog rada.

Glavni administrator ima ovlašćenja drugostepenog organa u upravnim stvarima.

Glavnog administratora imenuje i razrešava predsjednik opštine, uz saglasnost skupštine, a za svoj rad i rad organa lokalne uprave odgovara predsjedniku opštine i skupštini.

2. Starješina organa lokalne uprave

Radom organa lokalne uprave rukovodi starješina organa koga postavlja i razrješava glavni administrator, uz saglasnost predsjednika opštine.

Starješina organa za svoj rad odgovara glavnom administratoru i predsjedniku opštine.

3. Ostale službe opštine

Menadžer: Opština može imati menadžera. Menadžera postavlja i razrešava predsjednik opštine i on učestvuje u izradi razvojnih programa, predlaže projekte u skladu sa utvrđenim razvojnim programom i stara se o njihovoj realizaciji.

Informacioni centar: Organi opštine, javne službe i pravna lica koji vrše javna ovlašćenja i pružaju javne usluge građanima, u obavljanju svojih poslova i zadataka, koriste sredstva savremene informacione i komunikacione tehnologije i opština osniva informacioni centar za obavljanje ovih poslova.

4. Pravni status funkcionera i službenika

Predsjednik i potpredsjednik opštine, predsjednik skupštine i glavni administrator su lokalni funkcioneri.

Zaradu i druga prava po osnovu rada lokalni funkcioneri ostvaruju u skladu sa zakonom i propisima skupštine opštine.

Predsjednik skupštine opštine koji funkciju vrši volonterski ima pravo na naknadu za vrijeme vršenja funkcije, u skladu sa propisom skupštine.

Zaposleni u organima lokalne uprave su lokalni službenici i namještenici koji profesionalno obavljaju poslove iz nadležnosti lokalne samouprave i zapošljavaju se na osnovu javnog oglašavanja.

U pogledu pravnog statusa lokalnih funkcionera, lokalnih službenika i namještenika shodno se primjenjuju propisi kojima se uređuje status republičkih funkcionera, državnih službenika i namještenika, ukoliko ovim zakonom nije drukčije određeno.

MJESNA SAMOUPRAVA

U mjesnoj zajednici građani odlučuju i učestvuju u odlučivanju o ostvarivanju lokalnih potreba i interesa u oblastima: uređivanja naselja, stanovanja,

zaštite potrošača, kulture, fizičke kulture, zaštite i unapređivanja životne sredine, kao i drugim oblas-tima života i rada, u skladu sa statutom.

Građani osnivaju mjesnu zajednicu.

Sredstva za zadovoljavanje potreba lokalnog stanovništva u mjesnoj zajednici obezbjeđuju se iz:

1. prihoda opštine, koji se ustupaju mjesnoj zajednici;
2. sopstvenih sredstava lokalnog stanovništva, koja udružuju neposredno, putem samodoprinosu ili na drugi način;
3. sredstava koja, za aktivnosti određenog oblika lokalne samouprave, mogu dati zainteresovana pravna i fizička lica;
4. naknada za usluge koje, svojim aktivnostima, ostvaruje mjesna zajednica;
5. poklona, donacija i drugih sredstava.

UČEŠĆE GRAĐANA U OSTVARIVANJU LOKALNE SAMOUPRAVE

Opština stvara uslove, podstiče i pomaže učešće lokalnog stanovništva u ostvarivanju lokalne samouprave putem različitih oblika učešća stanovništva u izjašnjavanju i odlučivanju o poslovima od zajedničkog interesa.

Oblici neposrednog učešća građana u izjašnjavanju i odlučivanju su: inicijativa, građanska inicijativa, zbor građana, referendum (mjesni i opštinski) i drugi oblici izjašnjavanja i odlučivanja utvrđeni statutom.

Pored oblika neposrednog odlučivanja i izjašnjavanja, građani mogu učestvovati u ostvarivanju lokalne samouprave i putem peticija, predloga i žalbi, u skladu sa statutom opštine.

U cilju učešća lokalnog stanovništva u donošenju odluka od neposrednog i zajedničkog interesa, skupština posebnom odlukom uređuje način i postupak učešća stanovnika u vršenju javnih poslova.

Sve opštine su na osnovu modela koji je uradila Zajednica opština usvojile odluku o oblicima učešća građana u vršenju javnih poslova i njom jasno definisale vrlo jasne mehanizme učešća građana – javne rasprave, stručne rasprave, pored već pomenute inicijative, knjiga utisaka sanduče za pimjedbe, brošure, vodiči, javno objavljivanje akata, web sajtovi i tome slično što sve treba da doprinese uk-ljučivanju građana – žena u vršenju javnih poslova

U cilju afirmisanja otvorenog i demokratskog društva organi lokalne samouprave sarađuju sa nevladinim organizacijama - njihovim informisanjem o svim pitanjima značajnim za nevladin sektor, konsultovanjem nevladinog sektora, omogućavanjem učešća u radu radnih grupa organizovanjem zajedničkih javnih rasprava okruglih stolova seminara i slično finasiranjem projekta nevladinog sektora.

Posebno bitno pitanje jeste javnost i transparentnost rada organa lokalne uprave i javnih službi koji su obavezni da upoznaju javnost o vršenju poslova iz svog djelokruga i da izvještavaju o svom radu putem sredstava javnog informisanja, da omoguće građanima neposredan uvid u akte i druge službene spise da javno objavljuju akta koje donose

I još jedna vrlo važna stvar jeste da se radi ostvarivanja unapređivanja lokalne samouprave u opštini osniva savjet za razvoj i zaštitu lokalne samouprave koji se bira iz reda uglednih i istaknutih stručnjaka. Savjet ima pravo da državnim organima organima lokalne samouprave i javnim službama podnosi predloge za unapređenje i razvoj lokačne samouprave podizanje nivoa kvaliteta usluga zaštite ustavom i zakonom utvrđenih prava i dužnosti opština i zaštitu sloboda i prava lokalnog stanovništva

Organi lokalne samouprave obavezni su da obezbijede ostvarivanje prava i dužnosti lokalnog stanovništva na zakonit i efikasan način, uz poštovanje ličnosti i dostojanstva građanina, kao i da građanima u ostvarivanju njihovih prava i interesa daju potrebne podatke, objašnjenja i obavještenja.

Organi lokalne uprave dužni su da obezbijede knjigu utisaka i sandučice za primjedbe, predloge i pritužbe i prijem kod starješine organa, radi saopštavanja primjedbi ili prigovora na rad organa ili na nepravilan odnos službenika.

Analizirajući Zakon o lokalnoj samoupravi ocjenjuje se potrebnim:

1. Da se u Zakonu o lokalnoj samoupravi utvrdi posebno poglavlje kojim bi se uredila sva specifična pitanja, dok bi se na ostala pitanja primjenjivale odredbe navedenih zakona;
2. Da se u opštinama osnuju posebni organi, službe ili odjeljenja za upravljanje kadrovima (zajednica opština je, u svome modelu odluke o organizaciji i načinu rada lokalne uprave, predložila osnivanje takvog organa, odnosno službe ili odjeljenja za upravljanje kadrovima, sa sljedećim djelokrugom rada:

- praćenje i sprovođenje zakona o lokalnoj samoupravi i drugih propisa koji se odnose na pravni status lokalnih službenika i namještenika;
 - sprovođenje javnog i internog oglasa i konkursa za organe lokalne uprave i službe;
 - sagledavanje i analiziranje potreba organa za usavršavanjem i obukom zaposlenih u lokalnoj samoupravi;
 - pripremanje predloga odgovarajućih programa stručnog usavršavanja i drugih programa za razvoj kadrova;
 - pružanje pomoći u realizaciji programa obuke i usavršavanja kadrova i praćenje njihove realizacije;
 - pružanje stručne pomoći predsjedniku i glavnom administratoru u dijelu upravljanja kadrovima;
 - poslove upravljanja kadrovima koji se ostvaruju kroz sprovođenje zakona i drugih propisa o lokalnim službenicima i namještenicima, kao i posebnih propisa iz oblasti rada;
 - vođenje centralne kadrovske evidencije;
 - vođenje propisanih evidencija iz oblasti rada;
 - saradnja sa republičkim organom za upravljanje kadrovima i drugim subjektima koji realizuju projekte obuke i usavršavanja lokalnih službenika i namještenika;
 - vršenje i drugih poslova u vezi sa stručnim usavršavanjem lokalnih službenika i namještenika.)
3. Rad i rezultati rada lokalnih službenika i namještenika, u praksi se uglavnom ne prate, niti se na osnovu praćenja i utvrđivanja rezultata rada zaposlenih, daje ocjena od strane starješina organa, čime je izostalo napredovanje, stimulisanje i vrednovanje rezultata rada zaposlenih. Većina opština nije usvojila posebne programe i planove obuke lokalnih službenika i namještenika, već se njihova obuka obavlja od slučaja do slučaja.

Pojedine obuke se odvijaju putem seminara i radionica koje realizuju međunarodne i domaće nevladine organizacije. Međutim, ti oblici edukacije nijesu dali zadovoljavajuće rezultate na stručnom planu u smislu bolje obučenosti službenika za vršenje određenih poslova, iz razloga što iste nisu kreirane prema stvarnim potrebama za obukom lokalnih službenika i namještenika.

Takođe, bitan razlog za neznanost rezultata obuka je i nemotivisanost lokalnih službenika ali i nemogućnost primjene stečenog znanja i vještina. u okruženju koje nije stimulativno za usavršavanje, veoma je teško obezbijediti podršku pretpostavljenih za uvođenje novina i primjenu znanja u rad organa lokalne uprave.

Pojedina ministarstva nijesu u potpunoj mjeri i na odgovarajući način organizovala obuke lokalnih službenika i namještenika za primjenu novih zakonskih propisa za obavljanje poslova na lokalnom nivou, a naročito u pojedinim upravnim oblastima gdje postoji podjeljena nadležnost između centralnih i lokalnih vlasti (pr. oblasti: planiranja i izdavanje građevinskih dozvola, utvrđivanje, kontrola i naplata lokalnih javnih prihoda, preduzetništvo, vršenje upravnog nadzora i dr.).

4. Problemi koji su prisutni u radu lokalne uprave odnose se na naslijeđeni način rada i praksu usljed čega se ne obezbjeđuje veći stepen zakonitosti, efikasnosti i ekonomičnosti u radu lokalne uprave. u radu lokalne uprave nije izgrađen menadžerski pristup u rukovođenju, načinu rada i vršenju poslova uprave, zbog čega je lokalna uprava, još uvijek spora i neefikasna da odgovori novim zahtjevima i potrebama građana. prisutan je i problem neodgovarajuće kadrovske osposobljenosti kao i nedostatka kadrova u pojedinim oblastima, što je posebno izraženo u malim opštinama, kao i stari način razmišljanja po kojemu se vršenje upravnih poslova ne shvata kao pružanje javnih usluga građanima od strane organa lokalne uprave. Postoji i nerazumijevanje zahtjeva za kvalitativno novim odnosom uprave prema građanima i to kako u odnosu na obim i sadržaj prava, tako i u odnosu na potrebu za pojednostavljivanje procedura i smanjivanje troškova građana u postupcima za dobijanje dozvola i odobrenja. Iz svega navedenog može se zaključiti da je ovakvo stanje posljedica i nepostojanja odgovornosti za vršenje upravnih poslova rukovodećeg i službeničkog kadra u opštini.

U lokalnoj upravi ima veliki broj zaposlenih, a veći broj zaposlenih od stvarno potrebnih je sa srednjom stručnom spremom. u nekim opštinama, postoji problem nedostatka visokostručnog kadra, pa obavljanje tih poslova vrše službenici koji ne posjeduju adekvatna znanja i stručnu spremu, što često dovodi do problema u pogledu njihovih prava i obaveza iz radno-pravnih odnosa. U posljednje vrijeme prisutan je i odliv stručnih kadrova iz opština, a naročito inženjerskog kadra (dipl.ing. arhitekture i građevinarstva i dr.), što je, prije svega, uzrokovano nemogućnošću napredovanja, kao i niskim platama. U malim opštinama izražen je nedostatak i drugih struka – pravnika, ekonomista i dr. Pojedine opštine, nijesu u mogućnosti da obezbjede vršenje poslova inspekcijskog nadzora u oblasti izgradnje objekata u postojećem sistemu plata. Radi obezbjeđenja istog, dovedene su u situaciji da kandidatima za obavljanje ovih poslova utvrđuju platu nekoliko puta veću od

plate koja je utvrđena za te poslove (ugovorenu platu) ili, čak, da predhodno riješe stambeno pitanje.

Zbog toga je neophodno da se preispitaju postojeća rješenja u odnosu na plate i predvidi mogućnost utvrđivanja ugovorenih plata za deficitarni kadar.

5. Praćenje i utvrđivanje odgovornosti lokalnih službenika i namještenika za kvalitet vršenja poslova i zadataka, kao i za efikasnost i efektivnost njihovog rad, najčešće se u praksi ne sprovodi, a lokalni službenik odnosno namještenik se ne poziva na odgovornost, kada ostvareni rezultati ne odgovaraju očekivanima. U najvećem broju slučajeva, predmet disciplinske odgovornosti je postojanje neke konkretne povrede radnih obaveza, a ne način i rezultati vršenja poslova i zadataka.
6. Zakonska rješenja, nijesu u potpunosti izvedena i precizna, po pitanju ovlašćenja i odgovornosti predsjednika opštine i glavnog administratora. ovo naročito u odnosu na zakonska rješenja, kojim su utvrđena ovlašćenja predsjednika opštine za usmjeravanje i usklađivanje rada organa lokalne uprave, javnih službi i agencija i nadzora nad radom lokalne uprave, kao i odgovornosti za izvršavanje zakona, drugih propisa i opštih akata (član 57 zakona) i ovlašćenja glavnog administratora za organizovanje i koordiniranje rada lokalne uprave i odgovornost za zakonitost, efikasnost i ekonomičnost njenog rada (član 77 zakona). Naime, u praksi se javlja problem nerazgraničenosti ovih ovlašćenja i odgovornosti, jer često nije moguće utvrditi gdje počinje i prestaje nadležnost predsjednika opštine, a gdje počinje i u čemu se sastoji nadležnost glavnog administratora.

Kod predhodnih zakonskih rješenja, kao i rješenja da predsjednik opštine donosi akt o unutrašnjoj organizaciji i načinu rada lokalne uprave, te da imenuje i razrješava glavnog administratora, koji su mu odgovorni za svoj rad, onda se postavlja pitanje samostalnosti glavnog administratora, odnosno koliko je? i da li je? samostalan u radu i profesionalnom obavljanju poslova lokalne uprave. samostalnost glavnog administratora, u praksi, ostvaruje se u mjeri u kojoj to obezbjeđuje predsjednik opštine, svojim profesionalnim odnosom.

7. Zakonska rješenja, po pitanju položaja i uloge starješine organa lokalne uprave i odnosâ sa glavnim administratorom, takođe, su nepotpuna i neizvedena. naime, starješina organa lokalne uprave,

po zakonu, odgovara samo za svoj rad, a ne i za rad organa, iako istim rukovodi i odlučuje o zasnivanju radnog odnosa i pravima i obavezama lokalnih službenika i namještenika iz rada i po osnovu rada. Pored toga, starješina organa ne odgovara za svoj rad samo glavnom administratoru, već i predsjedniku opštine, a postupak, način i uslovi utvrđivanja odgovornosti starješine organa utvrđuju se statutom opštine, što je neprimjereno njegovom položaju, dok za glavnog administratora takvo rješenje nije utvrđeno.

U praksi postoji simbioza u radu starješine organa lokalne uprave i glavnog administratora, jer je starješina organa lokalne uprave upućen na glavnog administratora, da bi obezbjedio da akta koja donese organ lokalne uprave, kao prvostepeni organ, budu potvrđena u drugostepenom postupku od strane glavnog administratora.

8. Zakonska rješenja da glavni administrator, kao rukovodilac lokalne uprave, odgovara za njen zakonit, efikasan i ekonomičan rad i da istovremeno ima ovlašćenje drugostepenog organa, te da je za vršenje i jednih i drugih poslova odgovoran predsjedniku opštine, da starješina organa rukovodi radom organa ali da ne odgovara zakonitost, efikasnost i efektivnost njegovog rada, problematična su zakonski, a u praksi stvaraju probleme po pitanjima položaja, uloge ovlašćenja i odgovornosti predsjednika opštine i glavnog administratora, s jedne strane, i glavnog administratora i starješine organa, s druge strane, i ukupno njihovih međusobnih odnosa.
9. Način izbora odbornika i sastav skupštine opštine nije obezbijedio ostvarivanje osnovnog načela predviđenog zakonom o lokalnoj samoupravi - depolitizaciju. zbog toga je neophodno donijeti novi zakon o lokalnim izborima, kojim će se obezbijediti ostvarivanje načela o depolitizaciji skupštine opštine kao predstavničkog organa građana, kroz izborni sistem kojim se obezbjeđuje pravo građana da neposredno biraju svoje predstavnike u skupštini opštine (teritorijalno predstavljanje i dr.), tj. na način koji obezbjeđuje da odbornici budu izabrani predstavnici građana, koji će u skupštini zastupati njihove interese.
10. Odnosi između skupštine opštine i predsjednika opštine ne ostvaruju se na način kojim bi se obezbjedilo potpuno i efikasno ostvarivanje funkcija skupštine. ovo iz razloga što se, još uvijek, u dovoljnoj mjeri, ne shvata podjela funkcija između skupštine, kao normativnog organa i organa koji utvrđuje politiku razvoja i način njenog sprovođenja i predsjednika opštine, kao izvršnog organa. zakonom ustanovljen neposredni izbor predsjednika opštine od

strane građana, ojačao je poziciju i ulogu predsjednika opštine u odnosu na skupštinu opštine.

11. S druge strane, potrebno je da se utvrde adekvatna, jasna i precizna rješenja koja se tiču odnosa skupštine prema predsjedniku opštine, u smislu većih ovlašćenja skupštine kada je u pitanju nepostupanje predsjednika opštine u skladu sa zakonom, odlukama i drugim aktima skupštine (nesprovođenje zakona i drugih propisa, nanošenje znatne materijalne štete opštini, uskraćivanje ostvarivanja prava i sloboda građana, i dr.); kao i utvrđivanje zakonskog rješenja po kojem bi skupština imala pravo da razriješi predsjednika opštine u slučajevima predviđenim zakonom, umjesto sadašnjeg rješenja, po kome skupština može da pokrene postupak glasanja o povjerenju predsjednika opštine.
12. Potrebno je da se:
 - zakonom jasno i precizno utvrdite ovlašćenja predsjednika opštine za donošenje akata iz nadležnosti skupštine (u kojim slučajevima, karakter akata i vrijeme važenja);
 - preispitaju ovlašćenja vlade rcg da raspušti skupštinu opštine bez prava skupštine na izjašnjavanje, kao i razlozi za raspuštanje skupštine (neodržavanje sjednice u roku od tri mjeseca, neizvršavanje sudskih odluka, nedonošenje akata kojima se obezbjeđuje ostvarivanje prava i sloboda građana i sl.) i utvrde razlozi za raspuštanje skupštine kada se njenim radom, odnosno nevršenjem određenih funkcija narušavaju prava i slobode građana, odnosno javni interes;
 - utvrde rješenja po kojima bi predsjednik skupštine opštine profesionalno obavljao funkciju; skupština ima potpredsjednika skupštine koji bi poslove obavljao, po pravilu, volonterski; te način sazivanja i predsjedavanja radom skupštine opštine;
 - precizno utvrde razlozi za razrešenje predsjednika i potpredsjednika skupštine;
 - utvrdi da skupština opštine *ima* sekretara (umjesto postojećeg rješenja po kojem skupština opštine *može da ima* sekretara), sa jasno utvrđenim poslovima, kao i preispita pitanje mandata sekretara i vezanost sa mandatom predsjednika skupštine;
 - jasno i precizno utvrde rješenja o nespojivosti vršenja funkcija u lokalnoj samoupravi sa vršenjem drugih funkcija, odnosno sa članstvom u organima upravljanja javnih službi i obavljenjem poslova u organima lokalne uprave (klauzula konflikta interesa).

Kongres

Lokalnih I Regionalnih Vlasti

Savjet Evrope

F -67075 Strasbourg Cedex

Tel: +33 (0)3 88 41 20 00

Faks: +33 (0)3 88 41 27 51/ 37 47

<http://www.coe.int/cpire>

Jedanaesto plenarno zasjedanje

Strasbourg, 27. maja 2004.

Privremeno izdanje

JEDANAESTO ZASIJEDANJE

(Strazburg, 25 -27. maj 2004.)

Rezolucija 176 (2004)¹ o uvođenju načela ravnopravnosti polova na lokalni i regionalni nivo: strategija promovisanja ravnopravnosti žena i muškaraca u gradovima i regijama

Kongres,

1. Podsjećajući da je cilj Savjeta Evrope postizanje većeg jedinstva među svojim članicama u svrhu očuvanja i promovisanja ideala i načela koja su dio njihovog zajedničkog naslijeđa;
2. Podsjećajući da je postizanje djelotvorne ravnopravnosti žena i muškaraca integralan dio tih ideala i načela te da je ravnopravnost žena i muškaraca osnovna dimenzija zaštite i promovisanja ljudskih prava koja čine snažan pokazatelj kvaliteta demokratije;
3. Uzimajući u obzir Deklaraciju o ravnopravnosti žena i muškaraca, koju je usvojio Odbor ministara 16. novembra 1988. godine;
4. Uzimajući u obzir da je Deklaraciju o ravnopravnosti žena i muškaraca kao osnovni kriterij demokratije, usvojila Evropska ministarska konferencija o ravnopravnosti žena i muškaraca (Istanbul, novembar 1997);
5. Podsjećajući na Preporuku R (98) 14 Odbora ministara Savjeta Evrope državama članicama o uvođenju načela ravnopravnosti polova i Preporuke Rec (2003) 3 o Uravnoteženoj participaciji žena i muškaraca u političkom i javom donošenju odluka;

¹ Raspravljena i usvojena 27. maj 2004. od strane Kongresa, na Trećem zasjedanju (vidi dok. CG (11) 10), prijedlog rezolucije koji je predstavila Britt-Marie Lövgren, Švedska, L, NR, izvjestiteljica).

6. Podsjećajući na svoj rad u promovisanju participacije žena u lokalnim i regionalnim jedinicama, naročito kroz izvještaj Patrizie Dini, Rezolucije 85 (1999) i Preporuke 68 (1999) o participaciji žena u političkom životu Evropskih regija;
7. Imajući obzira za nalaze izvještaja o misijama promatranja izbora koje su proveli Parlamentarna skupština, Kongres lokalnih i regionalnih vlasti Savjeta Evrope i OSCE posljednjih godina, koje su osvijetlile praksu porodičnog glasanja u petnaestak evropskih zemalja;
8. Podsjećajući da bratimljenje i partnerstvo lokalnih i regionalnih vlasti Evrope, takođe, može pridonijeti međusobnom približavanju žena iz različitih zajednica, omogućiti im da podijele iskustva izbornog procesa i uključe se u neformalni proces podizanja svijesti prava žena kao građanki;
9. Nadglašavajući ulogu lokalnih i regionalnih vlasti u podržavanju lokalnih inicijativa kako bi se ohrabrila participacija žena u politici i javnom životu;
10. Uvjeren da je jedna od glavnih strategija za postizanje djelotvorne ravnopravnosti žena i muškaraca upravo uvođenje načela ravnopravnosti polova;
11. Pozdravljajući izvještaj o uvođenju principa ravnopravnosti polova, koji je podnio Glavni odbor za ravnopravnost žena i muškaraca (CDEG), uspostavljajući pojmovni okvir za uvođenje načela ravnopravnosti polova i metodologiju za njegovo provođenje, s dodatkom primjera dobre prakse;
12. Uvjeren da provođenje strategije uvođenja načela ravnopravnosti polova neće samo promovisati djelotvornu ravnopravnost žena i muškaraca i djelotvornije odgovarati na želje i potrebe različitih kategorija građana i građanki, nego da će, takođe, za rezultat imati bolju upotrebu ljudskih i novčanih resursa, poboljšati donošenje odluka i ojačati funkcionisanje demokratije;
13. Vjerujući da je politička volja najvažniji preduslov kako bi uvođenje načela ravnopravnosti polova bilo djelotvorno;
14. Pozdravljajući inicijativu Evropske mreže obrazovnih organizacija (ENTO) da posveti dio svog Godišnjeg seminara u 2004. godini, koji će se održati u Coimbri (Portugal) pitanju uvođenja načela ravnopravnosti polova;

Poziva lokalne i regionalne vlasti da:

- a.* se javno obavežu na ravnopravnost polova, djelotvornije odgovaraju na želje i potrebe različitih kategorija građana i građanki, usvoje politiku uvođenja načela ravnopravnosti polova kako bi promovisali djelotvornu ravnopravnost žena i muškaraca, djelotvorniju raspodjeljuju ljudskih i novčanih resursa, poboljšali donošenje odluka i ojačali demokratiju;
- b.* vrednuju trenutnu situaciju uključenosti muškaraca i žena kroz prikupljanje statističkih podataka (statističkih podataka razvrstanih po polu) kako bi procijenile uticaj koji pol ima na to ko ima ili nema koristi od određenih politika;
- c.* koriste ove informacije, kao i slučajeve dobre prakse u području uvođenja načela ravnopravnosti polova, uvjere političare/ke i građane/ke u potrebu usvajanja politike uvođenja načela ravnopravnosti polova;
- d.* omogućće obuku političarima/kama kako bi mogli razumjeti važnost ovog pristupa i toga kako on funkcioniše;
- e.* usvoje politiku ravnopravnosti polova i razviju lokalne i regionalne planove djelovanja kako bi ostvarile ravnopravnost žena i muškaraca i promovisale uvođenje načela ravnopravnosti polova kao strategiju, u okviru definisanja, provođenja i vrednovanja politika i djelatnosti koje preduzimaju;
- f.* usvoje preporuke i specifične mjere iznesene u Preporuci Rec (2003) Odbora ministara Savjeta Evrope o uravnoteženoj participaciji žena i muškaraca u političkom i javnom donošenju odluka kako bi se povećala participacija žena i muškaraca u donošenju svih odluka koje na njih utiču;
- g.* usvoje specifične metode konsultacija kako bi otkrile poglede, želje i potrebe žena i muškaraca o politikama i uslugama za koje su odgovorne i kako bi poboljšale participaciju žena i muškaraca u donošenju odluka koje ih se tiču;
- h.* procijene nove i postojeće politike u smislu njihovog uticaja na žene i muškarce i promijene ih ako je to potrebno da bi se osigurala pravednost;
- i.* nadziru realizaciju politika kako bi vidjele imaju li rezultati promjena željeni uticaj;
- j.* uspostave ili ojačaju strukture ili mašineriju, kako bi se osigurali potrebni novčani i ljudski resursi za provođenje ovih djelatnosti;

- k.* prate upotrebu postojećih procesa performance menadžmenta kako bi se uspostavili ciljevi pri uvođenju načela ravnopravnosti polova;
- l.* usvoje različite mjere podizanja svijesti javnih službenika/ca na lokalnom i regionalnom nivou o uticaju njihovih postupaka i prakse na žene i muškarce korisnike/ce i da ohrabruju i realizuju promjenu;
- m.* uvedu djelotvorne i trajne programe obuke za javne službenike/ce na lokalnom i regionalnom nivou, kako bi mogli prikupiti i interpretirati pokazatelje ravnopravnosti polova, spontano ih uzeti u obzir u njihovom području djelovanja i preduzeti djelotvorne konsultativne vježbe, preduzeti procjenu utjecaja pola kad definšu, realizuju i vrednuju politike i djelatnosti i uspostave djelotvoran nadzor i vrednovanje kako bi procijenili napredak;
- n.* šire informacije o promjenama nastalim primjenom uvođenjem načela ravnopravnosti polova građanima i građankama, lokalnim i regionalnim akterima, izabranim funkcionerima/kama i službenicima/cama na lokalnom i regionalnom nivou kao način uspostavljanja podrške;
- o.* pridonesu prikupljanju slučajeva dobre prakse u području uvođenja načela ravnopravnosti polova;
- p.* rade sa i podupiru Odbor žena Opština i regija Savjeta Evrope (CEMR), nevladine organizacije i druge stručnjake/kinje u području, kako bi nadogradile i poboljšale postojeće informacije i praksu o uvođenju načela ravnopravnosti polova;
- q.* promovišu praksu uvođenja načela ravnopravnosti polova kroz politike nabavke i s drugim organizacijama koje upravljaju javnim službama;
- r.* promovišu podizanje svijesti o važnosti i djelotvornosti uvođenja načela ravnopravnosti polova u medijima i kroz obrazovanje na svim nivoima;

Traži od evropskih obrazovnih organizacija:

- a.* da uključe uvođenje načela ravnopravnosti polova kao sredstvo osiguravanja boljeg pružanja javnih usluga na lokalnom i regionalnom nivou u obuku za izabrane predstavnike/ce i javne službenike/ce;
- b.* predlože specifični program obuke o ovom pitanju svojim članovima/icama;
- c.* šire primjere dobre prakse i upotrijebe slučajeve dobre prakse razvijene u drugim evropskim obrazovnim organizacijama;

Poziva Kancelariju Kongresa:

- a.* da ohrabri Stalne odbore Kongresa da drže na umu dimenziju uvođenja načela ravnopravnosti polova kad ohrabruju lokalne i regionalne vlasti;
- b.* da podrži i aktivno pridonese organizaciji Sedamnaestog godišnjeg ENTO seminara;
- c.* razmotri pripremu i objavljivanje priručnika s primjerima dobre prakse u uvođenju načela ravnopravnosti polova na lokalnom i regionalnom nivou;
- d.* da ima na umu načela postavljena u ovoj rezoluciji u bilo kojoj budućoj reviziji Statuta Kongresa koja bi se osigurala uravnoteženu participaciju žena i muškaraca u radu Kongresa.

Vlada Republike Crne Gore
Kancelarija za ravnopravnost polova

Stanka Dragojevića 2
81000 Podgorica, Crna Gora
Tel: +382 81 244 145
Fax: +382 81 244 149
www.gender.vlada.cg.yu